

anatolia

Turizm, Çevre ve Kültür Dergisi

**Türkiye'de Kaplıca
Kullanımının Bugünkü
Durumu**

Eber Gölü Sempozyumu

**Turizm Hizmeti Veren
İşletmeler ve Belediyeler**

**Doğanın Süslü Canlıları:
Kuşlar...**

Yerel Yönetimler ve Turizm

**Doğayla Birlikte
Yaşayabiliyor muyuz?**

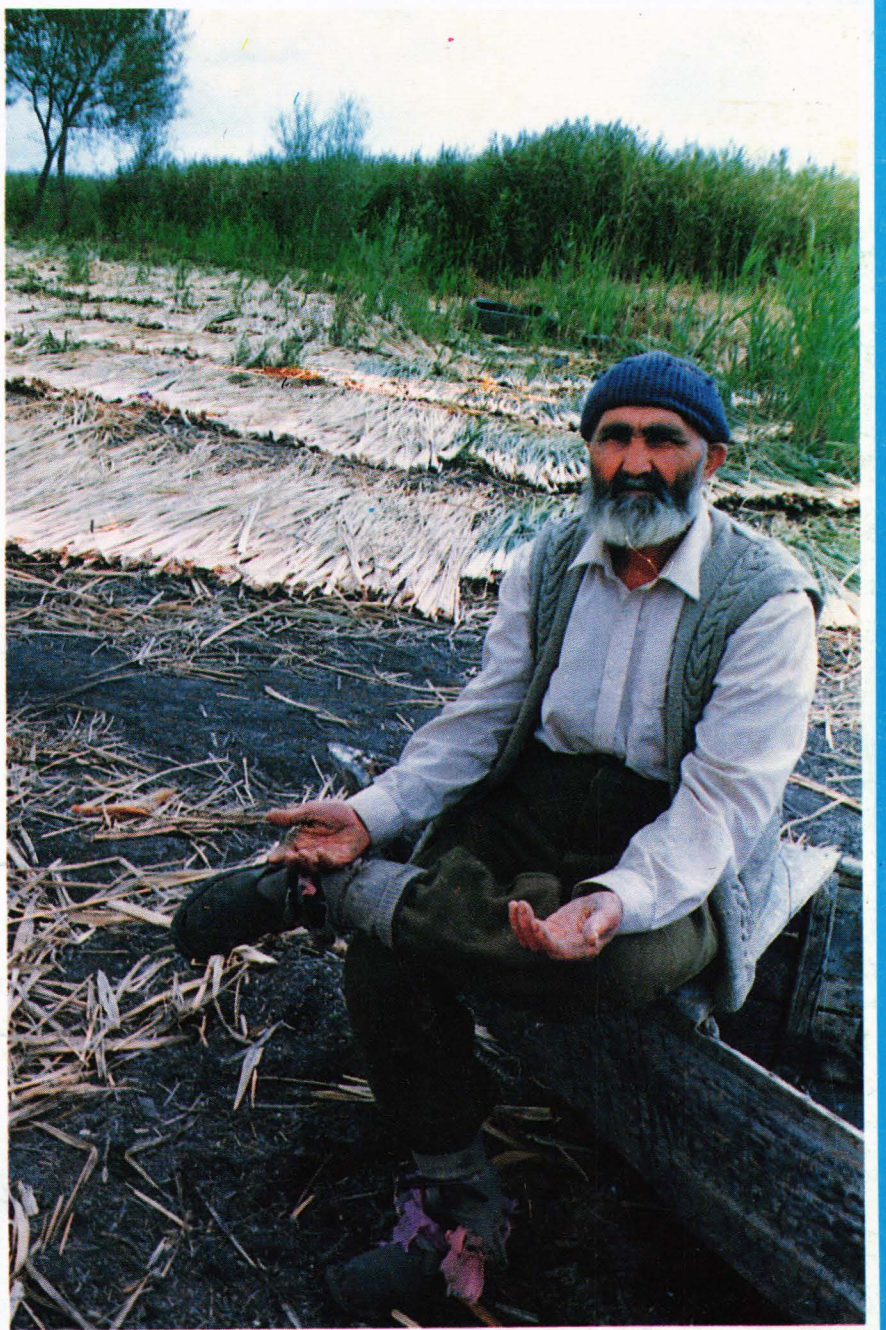
**Ülkemizin Biyolojik
Zenginlikleri ve Turizm**

**Eber Gölü Bataklık
Olmamalı...**

**Çevre Kirliliğinin Oluşum
Nedenleri**

Teklikeli ve Toksik Atıklar

Turizm ve Halk Kültürleri

Yıl:3 Sayı: 31-32
Temmuz-Ağustos 1992

şirketinizin hâlâ bir dergisi yok mu!..

enformasyon çağında yaşıyoruz; sorun bir mamulü, bir hizmeti en iyi şekilde üretmekle bitmiyor... bunu müşterilerinize duyurmak gerekiyor. siz de biliyorsunuz reklam; şirketinizin ürün/hizmetlerini yeterince tanıtamıyor; ayrıca reklam, pahalı bir tanıtım aktivitesi, üstelik kamuoyunun reklamdan etkilenerik tercihlerini saptama düzeyi de giderek azalıyor... öyleyse çözüm; şirketinizin bir dergiye sahip olması... dergi yayıncılığı için eleman istihdamı pahalı, uzman eleman bulamıyorum diyorsanız, gelin bize... size yardımcı olalım; deneyimli, uzman ve en önemlisi dergiciliği bilen kadromuzla size yardım için hazırız... turizmden sigortacılığa; tarımdan demir-çeliğe; sendikacılığa, belediyeciliğe kadar pek çok alandaki dergilerinizi hazırlıyoruz... isterseniz derginiz için gereken tüm yazıların, fotoğrafların hazırlanması ve dağıtımın sorumluluğunu da alabiliriz... derginizin ağırlığı ister magazin, ister teknik, isterse bilimsel olsun... bir telefonunuz yeter...

tel: 479 10 84

ANATOLIA

TURİZM, ÇEVRE VE KÜLTÜR DERGİSİ
(A Journal of Tourism Environment and Culture)

YIL : 3

TEMMUZ-AĞUSTOS

(May-June)

1992

(İki ayda bir yayınlanır)
(Issued Bimonthly)

Sahibi ve
Yazışları Müdürü

(Publisher & Editor - in Chief)

NAZMI KOZAK

Turizm Danışmanı

(Tourism Consultant)

MEHMET YEŞİLTAS

İngilizce Mevlânî

(English Text)

MEHMET ARSLAN

Yurtici Temsilcilikleri

(Domestic Offices)

İSTANBUL

BÜLENT AĞAOĞLU

TEL: 246 17 94

İZMİR

HASAN KIRMIZI

TEL: 59 04 25

AYDIN

YRD.DOÇ.DR.BAHATTİN RIZA OĞLU

TEL: (631) 569 09

NEVŞEHİR

MERYEM AKOĞLAN

TEL: (485) 249 90

BALIKESİR

AYHAN GÖKDENİZ

TEL: (661) 22 936

ANTALYA

DOÇ.DR.AHMET AKTAŞ

TEL: 27 45 50

CENGİZ EMRE

TEL: 45 47 18

MUĞLA

METİN KOZAK

TEL: (611) 460 14

Yurtdışı Temsilcilikleri

(Foreign (Abroad) Offices)

KONSTANZA (ALMANYA)

AHMET ERTEKİN

TEL: (07531) 151 51

LAHDSHUT (ALMANYA)

KENAN AVCI

TEL: (49-871) 286 18

YAZISMA ADRESİ

(Correspondence Address)

P.K. 589 06425

Kızılay-ANKARA

TEL: 479 10 84

Dizgi/Typing by

SCR

231 39 68

Baskı/Printed by

ÖZYURT MATBAACILIK

220 76 31

kapak fotoğrafı:

ALİ TEKİN ÇAĞLAV

İÇİNDEKİLER

3 ANATOLIA'dan...

5 ASWAN-GAP, Ama Biraz da Ekoloji...

DOÇ.DR. UĞUR DEMİRAY

Makalede yazar, ekonomik amaçlar güdülererek gerçekleştirilen Mısır'da Nil nehri üzerinde kurulu ASWAN Barajı ile Türkiye'de yapılmakta olan GAP (Güney Anadolu Projesi)'nin ekolojik açılarından birtakım olumsuzluklarından söz etmektedir.

7 Türkiye'de Kaplıca Kullanımının Bugünkü Durumu

DOÇ.DR. NERGİZ DEMİRTAŞ - PROF.DR. NURTEN ÖZER - DR. ALİ YAMEN - MSc.BİO. HALET DEMİRTAŞ

Bu yazıda, I.Ü. Tıbbi Ekoloji ve Hidro-Klimatoloji Anabilim Dalı'na gerçekleştirilen Türkiye'deki kaplıcalardan sayısı, kullanım durumları, bölgelere göre dağılımları vb. konuların araştırma çalışmasının bazı sonuçları yer almaktadır.

9 Eber Gölü Sempozyumu

Türkiye'nin en önemli sulakalanlarından birisi olan Eber Gölü'nde yaşanmakta olan aşırı kirlenmeye dikkatleri çekmek ve yetkililerin acilen önlem almalarını sağlamak amacıyla Bolvadin Belediyesi tarafından bir sempozyum düzenlendi. Bu yazıda, gölün sorunları hakkında bazı bilgiler verilerek, sempozyumda söz alan konuşmacıların üzerinde durdukları konular anlatılmaktadır.

14 Turizm Hizmeti Veren İşletmeler ve Belediyeler

DR. JALE AKMEL

Bu yazıda, turizm alanında faaliyette bulunan işletmeler ile belediyeler arasındaki ilişkilerin önemi üzerinde durulmaktadır.

16 Doğanın Uçan Süslü Canlıları : Kuşlar...

SÜHENDAN KIRAÇ - G. ASLI SEZER

Sosyal, kültürel, ekolojik ve hatta ekonomik açılarından insan yaşamını etkileyen kuşlar, insanların yaşamında her açıdan büyük yer alırlar. Bu yazıda kuşların özellikleri ile son yıllarda artan kuş göçlülüğünün turizm amacıyla kullanımı üzerinde durulmaktadır.

18 Yerel Yönetimler ve Turizm

O. KEMAL AĞAOĞLU

Bu yazıda, yerel yönetimlerin başarılı bir turizm pazarlaması konusundaki plan ve stratejilerine ilişkin sorunları sistematik olarak nasıl çözüme kavuşturulacağı açıklanmaktadır.

24 Doğayla Birlikte Yaşayabiliyor muyuz?..

PETER DRESSLER

Bir doğa fotoğrafçısı olan Peter Dressler, bu yazısında insanların çevre kirliliği ve çevre tahribatı karşısında tükendikleri tutum ve tavırlar üzerinde duruyor.

26 Ülkemizin Biyolojik Zenginlikleri ve Turizm...

PROF.DR. YALÇIN ŞAHİN

Bu yazıda, yazar, biyolog gözüyle turist - çevre ilişkilerine yaklaşmakta ve bazı yabancı ülke vatandaşlarının 'turist' kimliği altında biyolojik zenginliklerini kaçırmalarına dikkat çekmektedir.

28 Eber Gölü Bataklık Olmamalı...

ALİ TEKİN ÇAĞLAV

Bu yazıda, ülkemizin en güzel sulakalanlarından ve av sahalarından birisi olan Eber Gölü'nde son yıllarda yaşanmakta olan kirlilik anlatılarak, alınması gerekli önlemler üzerinde durulmaktadır.

30 Çevre Kirliliğinin Oluşum Nedenleri

METİN KOZAK

Yazıda, çevre kirliliğine neden olan unsurlar anlatılarak, çevre kirliliğinin önüne geçilebilmesi için izlenmesi gerekli bazı çözüm önerileri üzerinde durulmaktadır.

33 Tehlikeli ve Toksik Atıklar

PROF. DR. SERAP KARA

Bu makalede, çeşitli endüstriyel, madencilik ve zirai aktivitelerle evsel, akademik ve ticari işyerleri kaynaklarında oluşan, bünyelerinde kimyasal biyolojik ve nükleer yapıdaki tehlikeli ve toksik maddeleri de bulundurabilen katı, sıvı ve gaz atıklar, artıklar, mükatlar, özellikleri üzerinde durulmaktadır.

37 Turizm ve Halk Kültürleri

YARD. DOÇ. SAİT EVLİYAOĞLU

Bu yazıda, turizm ve halkbilim çalışmaları arasındaki yakın ilişkiye değinilerek, bu alanda yapılmış bazı çalışmalarından söz edilmiştir.

40 Kitap

ABONE KOŞULLARI

Abone olmak için aşağıda belirtilen abone bedelini Nazmi Kozak adına Türkiye İş Bankası Kızılay (Ankara) Şubesi'ndeki 0720095 no'lu hesaba yatırdıktan sonra, alındı belgesinin fotokopisini P.K. 589 06425 Kızılay-ANKARA adresine göndermeniz yeterlidir. Adınızı, açık adresinizi, posta kodunuzu, telefonunuzu ve hangi sayıdan itibaren abone olmak istediğinizi lütfen belirtiniz

Abone Bedelleri

6 A lık : 70.000 TL.

Yıllık : 120.000 TL.

NOT: Abone bedelleri, öğrenci, öğretmen ve öğretim görevlileri için % 25 indirimli uygulanır.

ANATOLIA DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Türkiye ve Dünya'daki Bilgileri Masanıza Getiriyor...

SUNDUĞUMUZ HİZMETLER

- Turizm alanında baskısı tükenmiş yerli ve yabancı dokümanların fotokopisi temin edilir.
- Turizm alanında istenen konularda yerli ve yabancı kaynaklar için tarama yapılır ve tarama sonucunda elde edilen dokümanların fotokopileri sağlanır.
- Tarama ücreti ilk 25 kaynak için 200.000 TL, daha sonraki her 10 adet kaynakçanın ücreti de 100.000 TL'dir. Bu tutarlara ilgili dokümanların fotokopi ücretleri dahil değildir.
- Turizm ile ilgili alanlardaki araştırmalara bilgi ve danışmanlık hizmeti verilir (Bu tür hizmetlerin ücreti karşılıklı görüşme ile saptanır).
- Fotokopi ücreti her bir sayfa için 1000 TL olup, fotokopi isteğinde bulunulan makale, araştırma, rapor v.b. dokümanların sayfa sayısı 100'den az olması durumunda, fotokopi ücreti olarak 100.000 TL alınır.
- Hizmetlerimiz posta ile ödemeli gönderilir. Postalama ücreti alıcıya aittir.

Yazışma Adresi:

ANADOLIA DERGİSİ P.K.589 06425 Kızılay, ANKARA
TEL: 479 10 84

Türkiye'deki flora ve fauna yönlerinden çok değerli olan sulakalanlar birer birer özelliklerini kaybetmektedirler. Sulakalanların tahribatının ardında yatan pek çok neden bulunmaktadır.

Bazı sulakalanlar kanalizasyon, sanayi atıkları ve sorumsuz-denetimsiz avlanma ile özelliklerini yitirirken; bazıları da DSİ'nin bazı yanlış sulama projeleri sonucunda yok olma ile karşı karşıya gelmektedirler.

Sulakalanların şu an ulaştıkları durum, geçmişten bu yana uzanan aldırılmazlık ve vurdumduymazlığın eseridir. Gerek yerleşim merkezlerinin kanalizasyon sorunlarının henüz tam olarak çözümlenememesi, gerekse sanayi atıklarının arıtmaya tabi tutulamaması; kamu yönetiminin çeşitli düzeylerindeki seçimle gelen kişilerin, görevlerini "geçici" olarak algılamaları sonucunda bu konulara gerekli ciddi ilgiyi göstermemelerinden kaynaklanmaktadır.

Öte yandan Eber Gölü örneğinde yaşandığı gibi, gölün kirlenmesine en büyük darbeyi devlet yatırımlarının vurması, yörede arıtma tesisi olmayan özel sektör kuruluşlarının sahiplerini cesaretlendiren bir faktördür.

Konununun boyutları bu aşamaya vardıkdan ve devlet kendi tesislerinde bu konuya gerekli ilgiyi göstermedikten sonra, çevrenin korunması konusunda geçtiğimiz aylar içerisinde kurulan merkezi örgüt işin başlangıcında başarısız kılınmıştır. Zira, Cumhuriyet'in kurulduğu tarihlerden beri kamu iktisadi kuruluşları özel sektöre örnek ve yol gösterici bir işleve sahip olagelmışlerdir. Görünen o ki, KİT'ler özel sektöre çevrenin nasıl tahrip edilebileceği konusunda da yol göstermiş, öncü ve örnek olmuştur.

Eber Gölü ve benzeri kuş türleri açısından zengin olan sulakalanların bir başka tahribatı da sorumsuz ve denetimsiz avlanmalardan kaynaklanmaktadır. Bu durum, su canlıları açısından da söz konusudur. Kuş cenneti olan böylesi sulakalanlar, kendilerine "avcı" adını veren ve ellerinde son teknolojinin ürünü ateşli silahları bulunan insanlar tarafından da tahrip edilmektedir. Türkiye'de hemen tüm il ve ilçelerde, hatta kasabalarda "Avcı Kulüpleri" vardır ve bu kulüplerin üyesi sayısı yüzbinler ile ifade edilmektedir. Her yıl Merkez Av Komisyonu. yılın belli tarihlerinde hangi canlıların öldürüleceğine ilişkin (onlar buna 'av' diyorlar) basın duyuruları yayımlar. Çok acı bir durumdur; ancak devlet, bir yandan Çevre Bakanlığı gibi örgütleri ile doğanın tahribatını önlemeye çalışırken, devletin denetimi altında çalışan başka kurumlar ise mevsimlere göre hangi canlılara "savaş" açılacağını saptamaktadır. "Avcılara" sorarsanız, onlardan radikal çevreci yoktur. Gün be gün sayıları azalan canlıları öldürüp, sonra da nasıl çevreci olunuyor, onu pek anlayamıyoruz.. Ancak çevre koruyuculuk; nesli azalan canlıları öldürmekle olmaz, bunda bir anlam kargaşası sakın olmasın..

Saygılarımızla...

ANATOLIA OKUYUCULARINA ;

Derginiz ANATOLIA, turizm ve çevre alanlarında haber niteliği olan konulara sayfalarında yer verme kararı almıştır. Toplamı bir-iki sayfayı aşmayacak bir boyutta ve "**Kısa Kısa**" başlığı altında yer vereceğimiz bu bölümde, aşağıda sıralanan konular da kısa haberlere yer vereceğiz.

ANATOLIA Dergisi'nde yer almasını istediğiniz haberleri, dergimiz adresine göndermenizi rica ederiz.

"**Kısa Kısa**" başlığı altındaki bölümde yer verilecek haberlerin konuları:

- Konferans, sempozyum, panel v.b. toplantılarla ilgili haberler, duyurular,
- Araştırma, rapor, tez (master, doktora, uzmanlık) haberleri,
- Kitap, dergi yayımlama haberleri,
- Lisans ve lisansüstü öğrencilerince gerçekleştirilen araştırma çalışmaları ile toplantı.haber ve duyuruları,
- Turizm ve çevre ile ilgili alanlarda çalışmalar yapan derneklernin çalışmaları, gerçekleştirdikleri faaliyetlere ilişkin haber ve duyurular,
- Kamu kurum ve kuruluşlarının etkinliklerine ilişkin haber ve duyurular.

Yazışma Adresi:

ANADOLIA DERGİSİ P.K.589 06425 Kızılay, ANKARA
TEL: 479 10 84

ASWAN - GAP AMA BİRAZ DA EKOLOJİ

DOÇ.DR. UĞUR DEMİRAY*

ABSTRACT

ASWAN - GAP BUT SOME MORE ECOLOGY

This article points out that we should more care about ecology from point of view of architectural monuments as ASWAN dam in Egypt and GAP project 'Eastern Anatolia Project).

Ecology is getting more and more important for daily life of human century. The problems in Nile valley are getting more complex in context of liver disease.

Spray of the insect drug is getting more harmful for agriculture activities.

We have to give our attention to ecology science that what it says.

Uğur Demiray, Associate Professor, Open Education Faculty, Anadolu University, Eskişehir, Turkey.

Daha 1962 yılında doğacı Marston BATES şöyle demişti: "Ekoloji uzun süreli insan yaşantısı açısından elbette bilimlerin en önemlisi olabilir, ancak ne var ki bu, toplum tarafından en az anlaşılardan birisidir."

Dünyada üç-beş yıl, ülkemizde ise; daha birkaç yıl öncesine kadar, biyoloji uzmanı ya da öğrencisi olmayan herhangi biri, günlük yaşamında, aylarca (kitle iletişim araçları ile ilişkisi de dahil olmak üzere) ekoloji ile ilgili bir sözle karşılaşmayabilirdi.

Bugün is, günlük yaşamımızın olası her anında, kitle iletişim araçlarında, politikacıların sıradan bir konuşmasında, yemeklerde ve hatta biyolojiden uzakta uzmanlık alanı olan bilim adamlarının konularını açıklamakta za-

man zaman ekoloji ve onun türevi olan sözcüklerle açıklamalarında yer verdiğini görüyoruz. Bu ifadenin bir başka anlatımı olarak; ekolojinin kapsadığı bilgi, içgüdü ve görüş türlerinin gerekliliği konusunda birçok insandaki uyanan anlayışın varlığından söz edebiliriz.

Ekoloji terimi yüzyıl önce Alman biyoloji uzmanı Ernest Haeckel tarafından ortaya atılmıştı. Yunanca oikos (konut) sözcüğünden gelen eko-ekonomi sözcüğündeki eko'nun eşidir ve eski bir tanımlamaya göre; ekolojistlerin inceledikleri konu "hayvan ve bitkilerin ekonomisidir." Şimdi artık standartlaşmış tanımlamasında ekoloji; organizmalar ile çevreleri arasındaki ilişkiler bilimidir. Ancak, şu kesinlikle belirtilmelidir ki; ekoloji bilimi ile uğraşan ekolojistlerin ne yapısında, ne de düşüncesinde organizmalar ve çevreler olarak, iki kesin bölüm bulunmamaktadır. Herhangi bir organizma, diğer organizmalar için çevrenin bir parçası sayılır. Fiziksel çevrenin kendisi de geniş oranda organizmalar tarafından meydana getirilir ve sürdürülür. Yeryüzünde yaşantının devamı için gerekli atmosferik oksijenin kendisi de yaşantının bir sonucudur. Bu da suda yaşayan organizmalarla, yeryüzündeki bitkilerin nefes vermelerinden toplanmaktadır.

Sert keresteli ağaçlardan meydana gelen bir orman, ancak ve ancak belirli bitki türlerine ait fidelerin gelişebileceği kendi garip çevresini meydana getirdiği için dengesini yüzyıllar boyunca sürdürebilir. Organizmalarla bunların fiziksel çevrelerinin bir yöntemin birbirini etkileyen bölümleri olduğunu kabul eden ekolojistler, incelemekte olduğu doğanın bir kesiminde yaşayanlar toplumu ile fiziksel çevreyi birarada belirtmek için "eko-sistem" terimini kullanmaktadır.

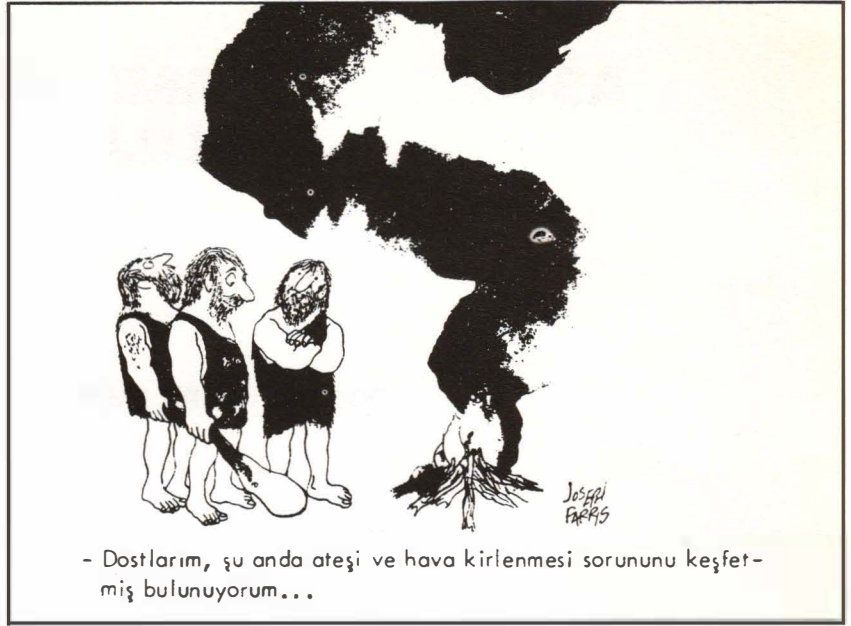
Diğer bir anlatımla, doğanın yaşamını sürdürebilmesi kendi icdevingenliği ile yine doğanın bir parçası olan insanın yaşamını sürdürmesi süresinde birçok karşıtlıklar ve savaşimler vardır. Teknoloji ve bilimdeki gelişme, insan zekasının önlenemez gelişimi, gelişen bu zekanın ürünü olarak doğaya daha da egemen olma, doğanın buna karşı çıkarcasına kendi dengesini kurma ve yaşamı devam ettirme eylemi yukarıda açıklanan "eko-sistem" kavramının kuramsal oluşumunu hazırlar. Tıpkı toplumsal sistemlerde olduğu gibi, eko-sistemlerde de nedenler ve sonuçlar vardır ve ne varki. bu neden-sonuç ilişkisi çoğunlukla yer ve zaman bakımından çok farklıdır. Bu nedenle, insanoğlunun müdahalesi çoğu kez beklenmedik sonuçlar verir.

* Doç.Dr. Uğur Demiray, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi'nde öğretim üyesidir.

Bildiğimiz gibi haşaratı öldürmek için yıllar boyunca ve tonlarca haşarat öldürücülerini üretip, piyasaya sürüp, atmosfere püskürttükten sonra, tarihte milyonlara hükmetmiş güç ve egemenlik simgesi olmuş kartalları (ABD ve Selçuklular vb.) yok etmek üzere olduğumuzu görüyoruz. Daha da ötesi artık günümüzde kadın-erkek hepimizin sözde güzellik uğruna (aslında insanoğlunun yarattığı sanayileşmiş kentlerin yaşamın kirli atmosferinden ve sanayi gazlarının bizde yarattığı, ciğerlerimizdeki ve tenimizdeki tahribat ile kentsel yaşamın yarattığı tek boyutlu insan imajından kurtulmak üzere), üstelik de çoğunlukla banyodan (vücudumuzu temizledikten) sonra, sığıtığımız parfüm ve kozmetik ürünlerini kullanarak ve atmosfere katarak cilt rahatsızlıkları nedeniyle dermatolojinin iki ayağını bir pabuca soktuğumuzu ve dermatoloji biliminin sesle yarışmasına yeni yeni hastalıklar bulmasına, bu cilt hastalıklarına iyi gelecek ilaçların ortaya çıkarılmasına, bu ilaçların da vücudumuza uygulamasına ses çıkarmıyoruz. Çünkü insanın fiziksel dengesini bozduğumuzun farkına varıyor ve suçlu biz olduğumuzu bildiğimiz için de ses çıkarmıyoruz. Daha birçok şeylere de ses çıkarmayacağız gibi geliyor.

Doğanın dengesi bozuldukça, bataklıkları kurutma gereği duyuyor ve bataklıkları kuruttukça, tatlı su akıntılarını denizlere akıtmayı azaltmakla hidrosferik ortamlarda tuzu azaltıyor, balık ve karidesler için değerli üreme çevrelerini yok ettiğimizi görüyoruz.

Mısır'daki Aswan barajı nehri suları ile akacak mili topladığından, Nil artık eskisi gibi bereket getirmemektedir. Bu yüzden, Nil vadisinde, bir mühendislik zaferi olan Aswan nedeniyle, azalan nehir yatağına su akış hızının azalması sonucu, tuzlu su girmekte, tarım alanlarındaki verim gittikçe azalmaktadır.

- Dostlarım, şu anda ateşi ve hava kirlenmesi sorununu keşfetmiş bulunuyorum...

Benzer olarak, GAP projesi ile bir bölüm doğa, dengesine kavuşurken, Anadolu ve Ortadoğu kültürlerini belki de, bu yörede ileride bir daha bitki dahi yetişmeyecek "Hiroşima" denemesine zorlayabilecek midir?

Ekolojistler doğaya bir sistem olarak bakmaya alışkındırlar. Biz de onlara fazla önem vermiş olsaydık, birkaç aksaklıktan kaçınmış olurduk. Örneğin, haşaratın ürüne olan zararlarını azaltma çabasında belirli biyolojik ya da biyo-kimyasal yollarını daha fazla kullanıp geniş spektrumlu haşere öldürücülerini kullanmada bu kadar çaresiz olmayabilirdik. Böylece de bugün kırlarımızda daha fazla kuşa ve ırmaklarımıza, daha az DDT'ye ve daha az zararlı haşarata sahip olurduk.

Bir başka örnek de, Nil sularının sulama kanallarıyla yeni tarım alanlarına aktarılması, yaşam sürelerinin bir kısmını sümüklü böceklerin gövdelerinde geçiren parazitlerin meydana getirdiği bir karaciğer hastalığı (schistosomiasis) yayılmasına yolaçmayabilirdik.

Daha ötesi, 2000'li yıllarda çocuklarımıza Irak, İran, Suriye ve Ortadoğu kültürleri ile daha barışık bir dünya bırakmak yerine, on-

ları ikinci bir hiroşima kaygısıyla yaşamalarına engel olurduk.

Ekolojinin tekrar tekrar oluşan temaları Batılı insanın bugünkü dünya görüşünde derin yeri olan bazı eski görüş ve düşüncülerin tersinedir. Sınırsız gelişmelere inanıyoruz (daha doğrusu yakın geçmişe kadar inanıyorduk); ekoloji bize bu tür gelişmelerin "sınırlı" olduğunu söylüyor. İnsanoğlunun doğaya egemen geldiğine inanıyoruz (daha doğrusu yakın geçmişe kadar inanıyorduk); ekoloji sağlığımızı ve hatta yaşamımızın devamı için bizim kurallarımıza değil, kendi kurallarına uyan sistemlerine bağlı olduğumuzu söylüyor.

Böylece "ekoloji" sözcüğünün son yıllarda giderek popüler olmasında, önemli tarihi bir değişimin belirtisine tanık oluyoruz. İnsanların gerçeği görme ve bunu düşünme yollarındaki değişiklikler, eylemin amaçları ve biçimlerinde değişimlere yol açar. Bu nedenle, ekoloji; amaçlanmamış eski sonuçları düzeltmeye çalışırken, amaçlanmayan yeni sonuçlar meydana getirmekten kaçınmak için dahi olsa, bizi üzen çevresel dertlerle başa çıkmada en büyük yardımcımız olabilir.

TÜRKİYE'DE KAPLICA KULLANIMININ BUGÜNKÜ DURUMU *

DOÇ.DR.NERGİS YÜZBAŞIOĞLU **
DR. ALİ YAMEN
MSC.BİO. HALET DEMİRTAŞ
PROF.DR.NURTEN ÖZER

Ülkemizin zengin doğal kaynaklarından biri olan maden suları yüzyıllardır Anadolu insanı tarafından şifa bulmak amacıyla kullanılmaktadır.

Çoğunda sağlık ve hijyenik tedbirlerin yetersiz olmasına rağmen, halkımızın kaplıcalara olan yoğun ilgisi artarak devam etmektedir. Sınırlı sayıda da olsa sağlık tesisi bulunan kaplıcalardan faydalanmak için 1-2 yıl sıra beklemekte ve bazen yatak sorunu nedeniyle kürler 1-2 hafta olarak uygulanmaktadır.

Halkımızın yoğun ilgisini bilinçli yönlendirmek ve kaplıca kullanımını tıbbın gerçeklerine uygun yapılabilmesi için her şeyden önce bugünkü durumun tesbit edilmesi gereklidir. Biz bu çalışmamızda Türkiye genelindeki mevcut kaplıcaların sayılarını, kullanım süreleri, konaklama ve yatak kapasiteleri ile kaplıcayı kullanan kişi sayısını tesbit etmeyi amaçladık.

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışma, anabilim dalımızca hazırlanmış standart anket formlarının 1989 Kasımında 67 il sağlık müdürlüğüne gönderilmesiyle gerçekleştirildi.

Standart anket formlarında il sınırları içindeki kaplıca kaynak sayıları, açık oldukları süreler (ay olarak) yatak sayıları (Otel, pansiyon, çadır, hastane olarak) ile kaplıcayı kullananların sayısı hakkında bilgi isteniyordu.

Gelen bilgilerdeki bazı yetersizlikler, yinelenen yazışmalar ve telefon görüşmeleri ile giderilmeye, veriler olabildiğince standartize edilmeye çalışıldı. İl sağlık müdürlüklerinin verdiği bilgiler ışığında ülkemiz kaplıcalarının durumu ve çeşitli olanakları, ülke genelinde ve bölgelere göre değerlendirildi.

Çalışmanın planlandığı dönemde TC il sayısı 67 olduğundan 1989 yılından sonra il olan ilçelerimiz 67 il kapsamında yer almaktadır.

ARAŞTIRMA BULGULARI

a) Bölgeler İtibariyle Durum

1) 67 ilimizin 44 tanesinde 151 adet kullanılan kaplıca kaynağı olduğu, 23 ilimizde ise kaplıca bulunmadığı bildirilmiştir.

2) Marmara bölgesindeki 10 ilin 6 tanesinde kaplıca bulunduğu (19 kaynak) bildirilmiştir. Ayrıca 896.794 kişinin kaplıcalardan faydalandığı bölgede toplam 7457 yatak bulunmaktadır.

3) Ege bölgesindeki 8 ilin tümünde kaplıca bulunmaktadır (54 kaynak). 2.201.126 kişinin kaplıcalardan faydalandığı bölgede toplam olarak 2195 yatak bulunmaktadır.

4) Akdeniz bölgesindeki 7 ilin üçünde kaplıca bulunmaktadır (4 kaynak). 130.500 kişinin kaplıcalardan faydalandığı bölgede 2195 yatak bulunmaktadır.

5) İç Anadolu bölgesindeki 10 ilin tümünde kaplıca bulunmaktadır (24 kaynak). 2.138.050 kişinin kaplıcalardan faydalandığı bölgede 11.440 yatak bulunmaktadır.

6) Karadeniz bölgesindeki 14 ilin 8'inde kaplıca bulunmaktadır (22 kaynak). 91.281 kişinin kaplıcalara gittiği bölgede 1745 yatak bulunmaktadır.

7) Doğu Anadolu bölgesindeki 12 ilin 7'sinde kaplıca bulunmaktadır (25 kaynak) 480.472 kişinin kaplıcalardan yararlandığı bölgede 431 yatak bulunmaktadır.

8) Güneydoğu Anadolu bölgesindeki 6 ilin 2'sinde kaplıca bulunmaktadır (13 kaynak). 655.000 kişinin kaplıcalara gittiği bölgede 340 yatak bulunmaktadır.

b) Türkiye Genelindeki Durum

Türkiye genelindeki 44 ilde

(*) I. Ulusal Balneoloji ve Tıbbi Biyometeoroloji Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

(**) Tüm yazarlar I.U. Tıp Fakültesi Tıbbi Ekoloji ve Hidro-Klimatoloji Anabilim Dalı'nda görevlidirler.

151 kaynak, 34,895 yatak ve kaplıcaya giden sayısı 6.593.223 kişi olarak tesbit edilmiştir. Ege ve İç Anadolu bölgelerindeki tüm illerde kaplıca bulunmaktadır. Diğer elde edilen sonuçlar şu şekildedir:

1) Turizm amaçlı yıldızlı otellerin 3300 yatağından 2108'i Marmara bölgesinde, 723'ü Ege bölgesindedir.

2) 151 kaynağın 78 tanesi 12 ay hizmet sunmaktadır.

3) Bizim çalışmamızda kullanılan kaplıca sayısı 151 olarak bulunmuştur. Özer ve arkadaşları tarafından yapılan bir çalışmada 154 adet kaplıca tesisinin var olduğu bildirilmiştir (Özer 1984: 2-9). Çimşit ise Türkiye'de 1300'den fazla kaplıca ve maden suyu bulunduğunu ve bu kaynaklardan 229'unun işletildiğini belirtmektedir (Çimşit 1986 : 190). Başak'a göre ise Türkiye'de bilinen maden suyunun adeti 1500'ün üstündedir (Başak, 1986 137).

4) Bizim çalışmamızda en fazla kaynak Ege bölgesinde (toplam 54 kaynak) saptanmıştır. Bunu 24 kaynak ile İç Anadolu bölgesi izlemektedir. Ayrıca her iki bölgedeki tüm illerde kaplıca bulunmakta olup, küristlerin % 66'sı bu iki bölgededir (Ege bölgesi 2.201.126; İç Anadolu bölgesi 2.138.050).

5) Bizim yaptığımız çalışmada toplam yatak kapasitesi 34.895 bulunmuştur. Bu yatakların 16.382'si otellere ait olup, bunların 3.300 tanesi turizm işletme belgesine sahiptir. Tek yıldızlı otellerdeki yatak kapasitesi 510; iki yıldızlılarda 157; üç yıldızlılarda 1469; dört yıldızlılarda 402 ve beş yıldızlı otellerde ise, 762'dir.

6) Turizm işletme belgeli otellerin çoğunluğu (2108 adet yatak) Marmara bölgesinde bulunurken, Ege bölgesinde 723, İç Anadolu bölgesinde 285, Karadeniz bölgesinde 140 ve Doğu Anadolu böl-

gesinde ise 44 tane turizm işletme belgeli yatak bulunmaktadır.

7) 1977 yılındaki çalışmada 2.566.500 olarak bulunan kürist sayısı; 1982 yılında 2.950.000; 1990'da ise 6.593.223 sayısına ulaşmıştır. 10 yılda kürist sayısında % 100'ün üzerinde bir artış bulunmaktadır. Aynı yıllarda bildirilen tesis sayısı 229 iken, bugün 151 olarak bulunmuştur. Kaplıcaya rağbetin artmasına karşın tesis sayısında artış olmamış, tersine bir gerileme gözlenmiştir. Gerileminin nedeni, tesislerin kapanışı veya bir kısmının sağlık müdürlüklerince "tesis" olarak dikkate alınmaya değer bulunmayacak düzeyde küçük ve ilkel olmaları olabilir.

8) Ülkemizde 1500'ü aşkın kaynak bilinmesine rağmen, ancak 151'i hizmete açık durumdadır. Bu da kaynaklarımızdan ancak % 10 oranında yararlanılabileceğini göstermektedir.

9) Tesislerde Türkiye genelinde ortalama 190 kişiye yılda bir yatak düşmektedir. Yani bir yıl süresince 190 kişi bir yataktan yararlanmak zorundadır. Bir kişiye iki günden az bir süre düşmektedir. Bu da bize ülkemizde kaplıca kullanımının kür şeklinde kullanımından çok uzak olduğunu göstermektedir. Bölgeler arası eşitsizlikler çok çarpıcıdır.

10) Karadeniz bölgesinde 52 kişiye yılda bir yatak düşerken, Güneydoğu bölgesinde ise 1926 kişiye bir yatak düşmektedir. En çok kaynağa sahip (78 kaynak) ve en çok yoğun kaplıca kullanımının olduğu (toplam yatak toplamının % 66'sı) Ege ve İç Anadolu bölgeleri yatak başına düşen insan sayısı yönünden 4 ve 5. sıralarda yer almaktadır. Kaplıca kullanımını açısından 4. sırada yer alan Güneydoğu Anadolu bölgesi ise, yatak yönünden en geride yer almaktadır.

11) Yaptığımız araştırmada toplam kürist sayısı 6.593.223 ola-

rak saptanmıştır. Bu sayıya gün-birlikçi sayısı da dahildir. Bu sayı, ülkemiz nüfusunun(toplam ülke nüfusu 58.000.000 olarak kabul edildiğinde) % 11.3'üne tekabül etmektedir.

12) 1977 yılında yapılan bir araştırmaya göre, Türkiye'nin bir yıldaki gün-birlikçi kürist sayısı 1.502.20, termal tesiste konaklayan kürist sayısı ise 1.164.300'dür (Çimşit 1986 :190). Çimşit'in 1982 SITH kongresinde sunduğu "Türkiye'de Sosyal Termalizm" adlı bildirisinde bu rakamın 2.950.000 civarında olduğu belirtilmektedir (Çimşit 1986 :190).

SONUÇ

Termal kaynaklarımızın çok azından faydalanabiliyoruz. Bu kaynaklardan yararlanma düzeyimiz çağdaş kür kavramından çok uzakta (ortalama olarak yılda kişi başına düşen yatak sayısı ikinin altındadır) ve ayrıca tesislerde tıbbi denetim eksikliği çarpıcı olarak görülmektedir. Hem mevcut tesislerin modernize edilmesi, hem de kaynak kullanımının artırılmasıyla insanların gereksinimini karşılayacak miktar ve kalitede tesisler kurulmalı, böylece doğal artışa yanıt verilirken; insanların sağlıklı ortamlarda kür yapmasına olanak hazırlanmalıdır. □

KAYNAKÇA

ÇİMŞİT, M., "Türkiye'de Sosyal Termalizm", Tıbbi Ekoloji ve Hidroklimatoloji Dergisi, 1986 SITH Kongresi Özel Sayısı, 1986.

ÖZER, N., "Kaplıca Tedavisinin Dünyadaki ve Ülkemizdeki Gelişmesi", Tıbbi Ekoloji ve Hidroklimatoloji Dergisi, Cilt II (2-3), 1984.

BAŞAK, E., "Türkiye Maden Sularının Fiziko-Kimyasal Yapılarına Göre Dağılımı", Tıbbi Ekoloji ve Hidroklimatoloji Dergisi 1986 SITH Kongresi Özel Sayısı, 1986.

EBER GÖLÜ SEMPOZYUMU

(Yazı ve Fotoğraflar)
Ali Tekin ÇAGLAV

Bolvadin Belediyesi ile Anadolu Üniversitesi Bolvadin Meslek Yüksek Okulu tarafından ülkemizin en güzel sulakalanlarından birisi olan ve son yıllarda kanalizasyon, sanayi atıkları ve DSL'nin yanlış uygulamaları sonucunda ölüme terk edilen Eber Gölü ile ilgili olarak bir sempozyum düzenledi.

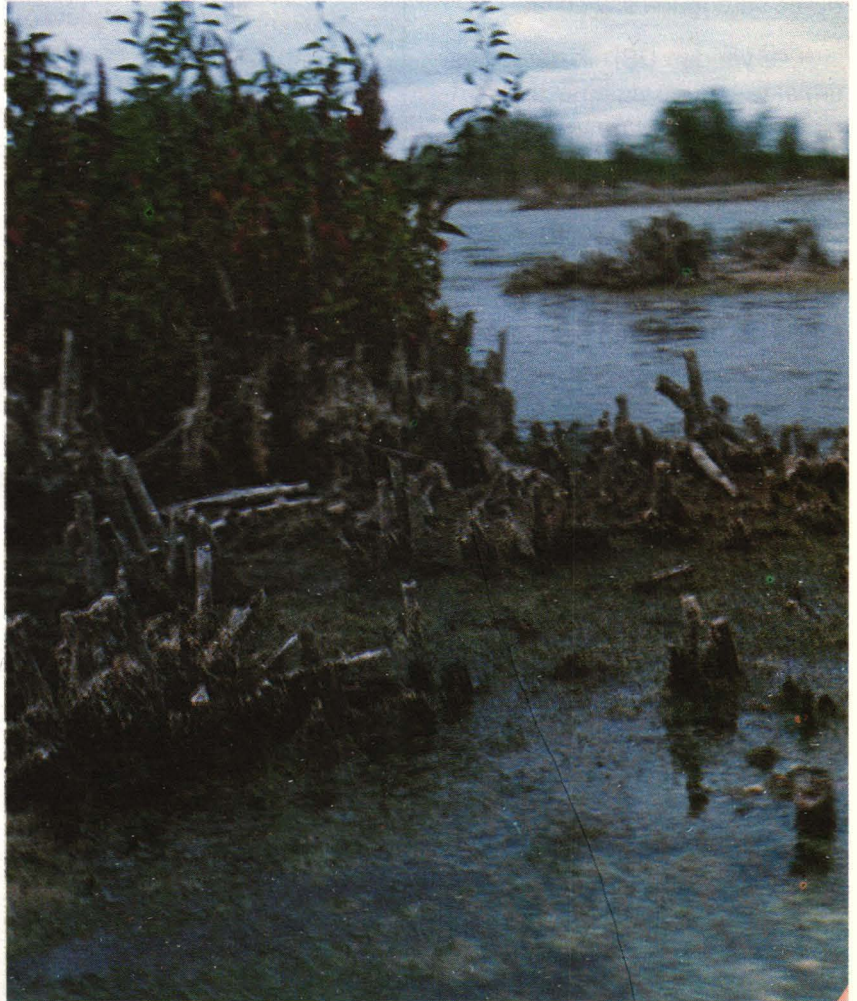
6 Mayıs 1992 tarihinde Bolvadin Belediyesi Heybeli Kaplıcalarında gerçekleştirilen sempozyuma, çok sayıda çevreci ve bilim adamı katıldı ve birer bildiri sundular.

Sempozyumda söz alan konuşmacıların hepsi Eber Gölü'nde yaşananmakta olan drama dikkatleri çekerek, ciddi önlemler alınmazsa bu cennetinin yok olma ile karşı karşıya kalacağını söylediler. Bilim adamları, göl çevresinde kurulu köy ve kasabalarda yaşamlarını sürdüren insanların, gölün son durumu karşısında çok ciddi ekonomik sıkıntılar içerisine girdiklerini kaydettiler. Söz alan çevreciler de Eber Gölü'nün Afrika-Sibirya arasındaki göçleri sırasında bazı kuş türlerinin önemli konaklama merkezlerinden birisi olduğunu, bu nedenle de gölün yok olma ile karşı karşıya kalmasının kuşlar açısından da kötü sonuçları olacağını vurguladılar.

Konuşmacılar ayrıca, Eber Gölü'nün yörenin ekolojik denge-

si açısından da önemli bir yere sahip olduğunu, bu sulakalanın yok olmasının yöreye yalnızca ekonomik yönden değil, ekolojik dengenin korunması açısından da son derece önemli bir değeri bulunduğunu belirttiler.

Eber Gölü'nden Akşehir Gölü'ne bükler doğal kanalı ile su gitmesinin DSL'nin gerçekleştirdiği sulama projesi sonucunda yok olmasının, Akşehir Gölü açısından da bazı önemli sakıncaları doğurduğunu dile getiren konuşmacılar,

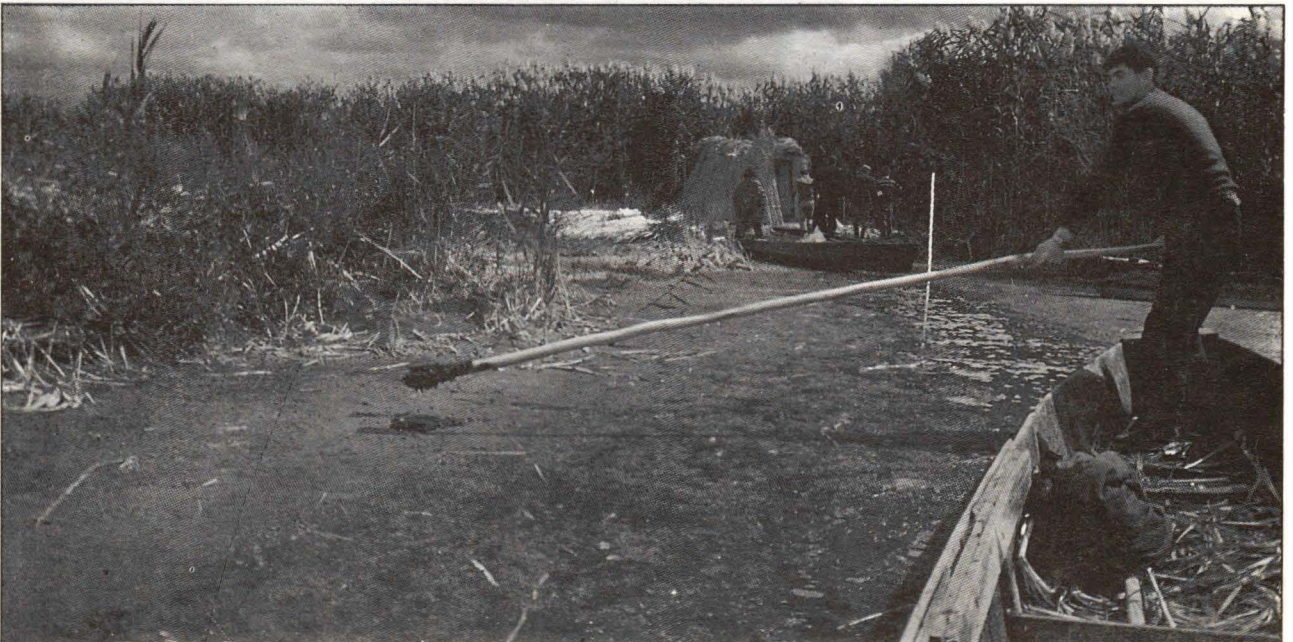
zira Akşehir Gölü ile Eber Gölü arasında yüzbinlerce yıldan beri var olan doğal dengenin bozulmakta olduğunu vurguladılar. Aynı bilim adamları, Akşehir Gölü'nün çoğunlukla açık bir göl olması nedeniyle bu göldeki su canlılarının, özellikle de balık türlerinin yumurtlamak üzere bazı mevsimlerde Eber Gölü'ne, yok edilen bu doğal su kanalını kullanarak gittiklerini ve buraya yumurtalarını bıraktıklarını bilimsel verilere dayanarak açıkladılar.

DSİ'nin gerçekleştirmekte olduğu sulama projesi ile bu doğal su yolunun ortadan kaldırılarak iki göl arasında birbirine bağımlı doğal ilişkinin yok edildiğini kaydeden konuşmacılar, Eber Gölü'ne, Akarçay yolu ile verilen zararlı atık maddeler kadar, bu doğal su yolunun yok edilmesinin de önemli bir darbe vurduğunu söylediler.

Öte yandan DSİ'nin gerçekleştirmekte olduğu sulama projesi için Eber Gölü sularının yeterli kapasiteye sahip olmadığını, zira yıllardır yapılan ölçümlerin, özellikle de son yıllardaki ölçüm rakamlarının bu projenin son derece yanlış ve ülke ekonomisi için heba edilmiş bir yatırım olduğunu or-

EBER GÖLÜ İÇİN NE DEDİLER?..

- ◆ Akarçay, geçtiği yerleşim merkezlerinde her geçen gün artan nüfus ve sanayileşme yüzünden sürekli artan kirlenici yükünü Eber Gölü'ne taşımaktadır.
- ◆ Artan kirlilik, göl eko-sistemini bozduğu için, bitkisel organizmalar tür ve sayı yönünden azalacaktır.
- ◆ Eber Gölü'nün bugünkü anlamıyla bir göl olarak adlandırılması çok zordur. burası adeta milyonlarca nüfusun septik çukuru olarak hizmet görmektedir.
- ◆ Bugünkü durumu aynen kalmak koşulu ile hiçbir atıksu deşarjı yapılmazsa bile belki 40-50 yıl sonra suların yeniden temiz hale geleceğini ümit ederiz..
- ◆ Gölde ekolojik dengenin bozulduğu, göl yüzeyinin kalın bir tabaka halinde mikroskopik bitkilerle kaplı oluşundan anlaşılmaktadır...
- ◆ Eber Gölü sularını Akşehir Gölü'ne bağlayan doğal kanal kapatılmış, onun yerine DSİ tarafından tarımsal sulamaya yönelik kanallar inşa edilmiş. Fakat son yıllarda yetersiz olan su girdisi, bu sulama ihtiyacını karşılayacak durumda değildir.
- ◆ Eber Gölü'nde aşırı kirlenme sonucunda göldeki doğal ekolojik dengenin bozulması ve ekonomik önemi olan balık ve kerevit gibi canlıların aşırı azalması ve ortadan kalkması, göçmen kuşların gelişini de engellemektedir.
- ◆ Gölün zamanla kirlenmiş bir bataklığa dönüşmesi durumunda yöre halkının önemli geçim kaynaklarından olan kamış ve saz üretimi de olumsuz yönde etkilenecektir...

taya koyduğunu savunan bildiri sahipleri, sulama projesinin bir an önce durdurulmasındaki öneme dikkatleri çektiler.

Sempozyumun açış konuşmasını yapan Bolvadin Belediye Başkanı Selim Karasekreter, Eber Gölü'nün yörede büyük ekonomik bir değere sahip bulunduğunu söyledi. Karasekreter, gölün kurtarılması için bilim adamları ile çevreci kuruluşlardan yardım istedi. Belediye Başkan Karasekreter; "on yıl öncesinin doğa harikası Eber, insanlarımızın yaşam biçimi Eber, sanayi atıkları sonucunda ölümü beklemektedir. On yıldır göle atığını atanların hiçbirisi Eber'i kirllettiklerini kabul etmediler. Kısır çekişmelerle birbirlerini suçladılar. Fakat gerçek; Eber'de büyük bir doğal değişim var. Fabrikalar kabul etmese de, Eber'de katliam var" dedi.

Sempozyuma bildirimleri ile katılan bilim adamlarından Uludağ Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Dekanı Prof.Dr. Orhan A. Sekendiz,"Kuş Cenneti Milli Parkı Örneğine Göre Eber Gölü'nün Yeniden Kazanılması Konusunda Görüşler" başlığını taşıyan bildirisinde Eber Gölü'nün, Kuş Cenneti Milli Parkı örneğine göre milli park olup olamayacağı üzerindeki görüşlerini açıkladı. Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü'nden Münir Örtür ve arkadaşları tarafından sunulan "Eber Gölü Bitki Örtüsü ve Kirlenme İlişkileri" başlığını taşıyan tebliğde ise gölün kirlenmesine en büyük etkilerden birisini gerçekleştiren Afyon Alkaloidleri Fabrikası'nın göle kattığı atıklar incelenmektedir. Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Çevre Mühendisliği Bölümü'nden Aysen Müezzinoğlu ve arkadaşları tarafından "Eber Gölü ve Bolva-

EBER GÖLÜ İÇİN NE YAPILMALI?...

- ◆ Göl havzasında olan tüm evsel ve sanayi atıkları en az Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği'ndeki parametreleri sağlayacak şekilde arıtıldıktan sonra göle verilmelidir.
- ◆ Göl su düzeyi, göl ekolojik dengesini bozulmuyacak şekilde korunmalı, ancak bu seviyenin üzerine çıkıldığında oluşacak su rezervi sulama vs. için kullanılmalıdır.
- ◆ Göldeki kamış üretimi, hasatı ve taşınması işlemleri modernize edilmeli, gölde yetişen kamışın tamamı hasat edilerek göl ortamından uzaklaştırılmalıdır.
- ◆ Gölde kesilmeyen kamışlar, kök kısımlarından çürüyerel su ortamının oksijen dengesini bozmaktadır. Bunu önlemek için SEKA'nın yıllık alım kapasitesinin üzerindeki kamışların dışarıya satılmasına izin verilmeli ve fazla kamışlar köklerinden sökülerek göl ortamından uzaklaştırılmalıdır.
- ◆ Gölde su akımını kolaylaştırmak ve kirlenme durumunu kontrol altında tutabilmek amacıyla alanlar içindeki dar geçitler genişletilerek su yolları ve kanallar açılmalıdır.
- ◆ İller Bankası'nın su toplama havzasındaki şehir ve kasabaların atıksu arıtma tesislerine öncelik verilerek inşaatları kısa sürede tamamlanmalıdır.
- ◆ Su toplama havzasındaki sanayi kuruluşlarının arıtma tesisini iyi çalıştırmalarına teşvik ve vergi indirimini sağlanmalı, arıtma tesisini sürekli olarak ve yeterli verimle çalıştırmayanlara ağır para cezası uygulanması yoluna gidilmelidir.
- ◆ Gölün çevresi ağaçlandırılmalı, çevre düzenlemesi yapılmalı, göl ortamı yaban hayatı için uygun hale getirilmelidir.
- ◆ Yer yer kontrol kesitleri oluşturularak zararlı ve izin edilen sınırları aşan kirlilikte atıksu deşarjları belirlenmelidir. Böylelikle kütle halinde balık ölümlerine neden olan şok deşarjlar da önlenmiş olur.
- ◆ Eber Gölü'nü Akşehir Gölü'ne bağlayan doğal su kanalı tekrar işler hale getirilmelidir. Sürekli olmasa bile balıkların yumurtlama mevsimlerinde bu doğal su yoluna yeterli miktarda su verilmelidir.
- ◆ Göl drenaj alanında gübreleme ve zirai ilaçlama çok sıkı denetim altına alınmalıdır.
- ◆ Gölden yararlanan, gölden su çeken, gölü kirlüten ve gölü koruyan kuruluşların koordinasyonu ile makro planlar hazırlanmalı, göl havzasındaki bütün faaliyetlerin buna uyması sağlanmalıdır.
- ◆ Eber Gölü özel çevre koruma kapsamına alınarak, bazı yasal ve idari düzenlemeler getirilmelidir.

ANATOLIA

"din Çevre Sorunları" başlığı altında sunulan bildiri de, Eber Gölü'nü besleyen su kaynaklarını incelenmiştir. Tebliğde daha sonra da gölü kirleten en önemli faktörler olarak şunlar sıralanmıştır:

- 1) Afyon Şeker Fabrikası,
- 2) Et ve Balık Kurumu
- 3) Efes Pilsen Bira ve Malt Fabrikası,
- 4) Süt Endüstri Kurumu
- 5) Alkaloid Fabrikası,
- 6) Afyon kanalizasyonu,
- 7) Afyon ve çevresinde kurulu olan sanayi tesisleri.

Hacettepe Üniversitesi Çevre Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Doç.Dr. Muzaffer Evirgen ve arkadaşları tarafından hazırlanan bildiri de ise Eber Gölü ve çevre sorunları konusu incelen-

miştir. Anadolu Üniversitesi Kimya Mühendisliği Bölümü'nden A. Ercengiz Yıldırım ve Neşe Uygun tarafından sunulan tebliğde Eber

Gölü'nün kirlenme durumu, Akarçay ve Eber Gölü sularının tarım sulamasına uygunluğu konusu tartışılmış ve bazı öneriler getirilmiştir. Tebliğde şu görüşlere yer verilmiştir: "Eber Gölü'ne gelen su miktarı artmadıkça (ki bunu sağlamak elimizde değildir) ve verilen kirlilikler azalmadıkça, Eber Gölü'nün giderek tuzlu su bataklığına dönüşmesi kaçınılmazdır. Bu bataklıkta kamış ve kındıra dahi yetişmesi beklenemez."

Ege Üniversitesi Su Ürünleri Yüksek Okulu'ndan C. Cirik ve arkadaşları da sempozyuma "Eber Gölü Su Özellikleri ve Fitoplanktonu Üzerine Araştırmalar" başlığını taşıyan bildirimleri ile

katılmışlardır. Bildiri sahipleri gerçekleştirdikleri araştırmaları sonucunda Eber Gölü'nde canlı yaşamının tehlikede olduğunu ortaya koymuşlardır. Çevre Bakanlığı Göller Bölgesi Proje Koordinatörü Prof.-Dr. Nevzat Kor da Göller Bölgesi kapsamında Eber Gölü kirlenmesi, su kalitesi yönetimi, su dengesi ve su alınması konusunda gerekli tedbirler ile ilgili olarak görüşlerini açıkladı. Anadolu Üniversitesi Kimya Mühendisliği Bölümü'nden Prof.Dr. Serap Kara ve arkadaşları tarafından sunulan "Eber Gölü, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri" başlığı altında sunulan bildiride, gölün kirlenmesine yol açan faktörler ;

1) evsel ve endüstriyel atıkların göle boşaltılması,

2) bölgede aşırı avcılık yapılması, ve

3) saz ve kamış kesimi şeklindeki sıralandı. ┘

Bolvadin Belediye Başkanı Selim Karasekreter

TURİZM HİZMETİ VEREN İŞLETMELER VE BELEDİYELER

Dr. JALE AKMEL*

Turizm, oldukça duyarlı bir konudur. Bir yandan, turizm müşterisi olan turist, her şeyin beklentisine uygun olmasını istemektedir. Diğer yandan turizm işletmesinin çevresindeki tüm değişkenler, turistik hizmetin düzeyini etkilemektedir.

Günlük yaşantısında sürekli olarak sorunlarla uğraşan günümüzün gergin ortamında yaşayan insanlar; özellikle tatile çıkıp, turist kimliğine büründüklerinde, sorun yaşamak bir yana, içinde buldukları gergin ortamdan kurtulmak istemektedirler. Ulaşım, konaklama, yeme-içme, eğlence, dinlence gibi tüm ihtiyaçları arzu ettikleri en iyi biçimde karşılanmasını istemektedirler. Turistin arzu ettiği en iyi hizmet; öncelikle, aksaklık çıkmadan düzenli, eksiksiz olarak yapılan ve beklediği kalitede hizmettir.

Talep edilen bu hizmeti kim, nasıl vermelidir? Talep edilen konaklama hizmetinde, tüm sorumluluk turizm işletmesine mi aittir? Turistik hizmet veren işletmelerin, belirli yükümlülükleri olması kaçınılmazdır. En azından, işletmenin yaşamını sürdürebilmesi, kâr elde edebilmesi için talep edilen hizmeti olması gerektiği gibi sunması bir zorunluluk-

tur. Profesyonel bir turizm işletmesinin yükümlülüklerini bilmeyen ya da önemsemeyen işletmeciler bir yana bırakılırsa, turizm işletmelerinde yalnızca işletmecinin denetleyemeyeceği bir tablo ortaya çıkar.

1. TURİSTİK İŞLETMELERDEKİ HİZMETLER VE DENETLENEBİLME OLASILIĞI

Bir konaklama işletmesinde, yalnızca konaklama hizmeti ele alındığında, konaklamak isteyen müşteriye sunulan rezervasyon hizmeti, konaklayacağı hazır oda, konaklama sırasında talep edilen hizmetler, müşteriyle karşı karşıya olduğunda verilen hizmetlerdir. Bu hizmetlerin müşteriye sunulmadan önceki hazırlık aşaması vardır. Gerekli plan, programların yapılması, odanın temizlenmesi, çarşafların yıkanması, bozukların onarılması v.b. Gerek müşteriyle birlikte olduğunda, gerekse önceki hazırlıklar sırasında yapılan işler, işlemler, işletmenin denetim alanı içindedir. Ancak denetlenebilir işlerin yapılması için işletme dışından alınması gerekli bazı mal ve hizmetler vardır. Bunlardan biri alt yapı hizmetleridir; su, elektrik, kanalizasyon gibi. Bunlar, konaklama işletmelerindeki hizmetleri önemli düzeyde etkileyen hizmetlerdir.

Turistik işletmelerde, hizmetleri ve hizmet düzeyini etkileyen yalnızca, işletmenin denetim alanı içinde yapılabilen işler değildir. İnsanların hizmet talep edecekleri işletmelere ulaşmaları için ulaşım araçlarına, yollara gereksinimleri vardır, haberleşme gereksinimleri vardır. Turistik işletmelerin çerçevesinde gereksinim hizmetleri arttırmak olasıdır.

Turistik işletmelerde verilen hizmetleri etkileyen diğer bir değişken de, çevrede yer alan insanlar ve işyerleridir. İşletme ne denli çaba gösterirse gösterebilir, belirlediği kalite imajını çevrenin etkisini yok sayarak oluşturamaz.

2. TURİSTİK HİZMETLER VE BELEDİYE HİZMETLERİ⁽¹⁾

Turistik işletmelerde, hizmetlerin müşteriye sunulduğu sırasında, hizmet sunulduğu öncesindeki hazırlık aşamasında ve işletme dışında, turistin karşılaşmak zorunda olduğu değişkenlerin çoğu, belediyeler tarafından denetlenebilecek türdendir.

Yol, su, kanalizasyon (ya da fosseptik), çöp toplama haşareyle mücadele, toplu taşımacılık gibi hizmetler belediyelerin doğrudan sorumlu oldukları ve yerine getirmeye çalıştıkları hizmetlerdir. Bunların yanı sıra, belediyelerin bir de denetlemekle yükümlü ol-

Dr. Jale Akmel, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda öğretim üyesidir.

dukaları hizmetler vardır. Gıda üreticilerinin, lokantaların, esnafın yasalara uygun olarak çalışıp çalışmadıklarının denetlenmesi gibi.

2.1. Altyapı ve Belediyeler

Altyapı çalışmaları ve çevredeki işletmelerin denetimi, turizmde önemli olmakla birlikte; kolayca yapılabildiği söylenemez. Altyapı çalışmaları için her zaman belediyelerin yeterli kaynağı yoktur. Sınırlı kaynaklarla bazı çalışmalar yapılırken, planlama ve koordinasyon eksikliği nedeniyle, kaynak israfına neden olmaktadır.

Kaynak israfı nedenlerinden biri, belediye hizmetlerindeki koordinasyon eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Örneğin asfaltlama çalışması yapılmadan önce su, kanalizasyon gibi nedenlerle yolun açılması gerekiyorsa, bunlar yapıldıktan sonra, asfaltlamanın yapılması gerekir. Planlama hataları nedeniyle bu tür aksaklıklara sıkça rastlanabilmektedir. Yolların açılması, belediye dışındaki kurumlar tarafından da gerçekleştirilmektedir. PTT gibi, bu da kurumlararası koordinasyonla azaltılabilecek bir hatadır. Üçüncü israf kaynağı da, o yörede yerleşmiş insanların hatalarıdır. Kanalizasyondaki tıkanıklığı gidermek için yeni dizilmiş kaldırım taşları rahatlıkla sökebilmektedir. Bu da belediyenin halkla iletişim eksikliğinden ya da insanların eğitim eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

2.2. Çevre Denetimi ve Belediyeler

Çevredeki işletmelerin hijyen ve çevre koruma kurallarına uymalarının denetimi belediyelerce yapılmakla birlikte, her zaman yeterince etkin olmadığı görülmektedir. Özellikle küçük yerleşim yerlerinde belediyeler, oy alma kaygısını taşıdıklarından, ge-

lip-geçici olan turist yanında kalıcı, oy verecek olan işletmeleri daha çok önemsemektedirler. Denetimde verim alınmamasının ikinci bir nedeni de, işletmelerin kuralları gerekli bulmamalarından kaynaklanmaktadır. Üçüncü bir nokta ise, müşterilerin şikayet etmemeleri, kötü hizmetin, hijyenik olmayan koşulların, aşırı fiyatların, denetimle düzeltilebileceğine inanmamalarıdır.

2.3. Eğitimsiz Bir Çevre ve Belediyeler

Turistik işletmelerin ve turistik yörelerin çevresinde yer alan insanlar topluluğu, seyyar satıcılar, esnaf, çevre halkı, gelen turistleri etkilemektedir. Olumsuz etkileri ortadan kaldırmak için uygulanabilecek yaptırımlar sınırlı kalmaktadır (Seyyar satıcıların toplanması gibi). Eğitim, zor ve uzun süreli olsa bile, zorunlu bir çözümdür. Bu konuda belediyelerin yapabilecekleri çok sayıda etkinlik vardır. Ancak, yalnız başına belediyeler yeterli olmayabilirler.

3. TURİSTİK HİZMET DÜZEYİNİN YÜKSELTİLSİ

Yararı açısından turizmi düşünürsek, makro ve mikro yarardan söz edilebilir. Getirisinin çok yönlü oluşu ve etkilerinin ve etkilediği noktaların değişik oluşu; turizm için yapılacakları, müşterek ve entegre yapmayı gerektirmektedir.

Yapılması gerekenler -zorunlu olsun ya da olmasın-doğrudan ya da dolaylı olarak kimler tarafından yapılabilecekse bu kişi ya da kuruluşların öncelikle işbirliği içinde olmaları gerekir. İkinci olarak bu etkinliklere yardımcı olabilecek kişi ya da kuruluşların işbirliğine katılmaları gereklidir. Birkaç örnek sayacak olursak; turistik işletmeler, belediyeler, diğer yerel yönetim kurumları, devletin ilgili organları, Turizm Bakanlığı,

Ulaştırma Bakanlığı v.b. üniversiteler, diğer eğitim kuruluşları, gönüllü kuruluşlar, dernekler, çevre halkı, çevredeki diğer işletmeler şeklinde bir liste ortaya çıkar.

Her zaman tüm bu kişi, kurum ve kuruluşların bir arada olmaları sağlanamaz. Liderlik eden bir ekip, ilk çalışmaları başlatır ve bir etkinlikler planı yapılabilirse zamanla ilk çalışmalara katılmayanların katılmalarını; sağlanabileceği gibi; yapılması gereken işlerde katkı sağlanabilir. Yapılan işlerin ve hizmetlerin müşterek olması, birçok kişi ya da kuruluş katılımını sağladığı için ait olma duygusu yaratarak, yapılan hizmetlerin korunmasında katılımı artırıcı etki yaratır. Hizmet ordusunda büyük bir grup yer alacağı için uzmanlıklara göre işbölümü oluşur ve çalışmalar daha etkin olabilir. Bunun yanında entegre hizmetler, kaynak israfını önlediği gibi, sinerjik bir etki de oluşturarak, aynı kaynakla daha çok hizmet yapılmasını sağlar.

NOTLAR

(*) Daha ayrıntılı bilgi için bkz:

Akmel, Jale, "Turizm Bilincinin Geliştirilmesi-Hizmet Düzeyinin Yükseltilmesinde Yerel Yönetimin Etkisi ve Bir Uygulama" II. Ulusal Turizm Kongresi, (Bildiri), Kuşadası, 21-23 Kasım 1991.

(**) Akmel, Jale, "Hizmet Değişkenliğinde Kültürün Etkisi ve Otel İşletmelerinde Bir Uygulama" (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1990.

DOĞANIN UÇAN SÜSLÜ CANLILARI: KUŞLAR

SÜHENDAN KARASUZ KIRAC *
G. ASLI SEZER

Günümüzden yaklaşık 135 milyon yıl öncesinde, farklı bir sapma olmasaydı ve kuşlar evrim sahnesinde yer almasaydı neler olabilirdi?.. İnsanlık tarihi boyunca çeşitli toplumların kültürlerini incelersek, kuşların değişik boyutlarda her kültürde yer aldığını görebiliriz. Kuşlar, mitolojide, pek çok antik toplumların para sembollerinde ve görsel sanat eserlerinde yer almışlardır. Aynı zamanda sofraları süslenmiş, çiftliklerde beslenmiş ve av partilerinin vazgeçilmez hedefleri olmuşlardır. Bu bakış açısıyla, kuşları evrim sahnesinden silseydik; pek çok kültürden bir boyut eksilir, sanatçılar bir ilham kaynağını yitirir, insanlar "uçma" kavramını tanıyamacağı için belki de havacılık teknolojisi gelişmezdi.

İnsanlığı kültürel ve sosyal açıdan böylesine etkileyen kuşlar, sahip oldukları özellikleri ile ilgimizi diğer canlılardan daha fazla çekmiştir. Uçabilmeleri, çok çeşitli kombinasyonlar oluşturan çarpıcı renkleri, değişik şarkıları, hızlı metabolizmaları gibi farklı özelliklerin bir araya topladığı tek canlı grubudur kuşlar. Estetik

güzelliklerini veren ve vücutlarını ısı yalıtımını sağlayan hafif tüyleri, hava boşluğu içeren çok özel olarak yapılanmış kemikleri ve çok düşük ağırlıkları sayesinde yer çekimine karşı koyarak uçmayı başarabilmişlerdir. Fakat uçma özelliği her kuşta farklıdır. Kimi kuşlar ancak çok kısa mesafeler uçabilirken, kimileri de kıtaları, büyük denizleri rahatlıkla aşabilmektedir. Kuşların uçuş hızları da şaşırtıcı olabilir. Örneğin, yırtıcılardan doğan (falco peregrinus), saatte 360 km. (saniyede 100 m.) hızla avına dalebilir (Welty, Baptista :988) . Kuşların

uçuşları ile ilgili bir başka örnek de albatroslardır. Kuşlar arasında en uzun kanat açıklığına sahip olan albatros ailesi (Diomedidae), hava akımlarını kullanarak günlerce sürülerek uçabilir (Heinzel, Fitter 1987). Usta uçuculara bir başka örnek de yuvasına ok hızıyla dalan, uçarken uyuyabilen ve hatta havada çiftleşebilen kara sağıdır. (Apus apus) (Delin, Svensson 1991).

Uçma yeteneği veren kuşların bir başka özellikleri de hızlı metabolizmalarıdır. Aldıkları besinleri vücutlarında depolamaz, hızla

*Sühendan Karasuz Kırac, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı'nda görevlidir

enerjiye çevirerek ağırlıklarını azaltırlar. Bu biyolojik özelliklerinin yardımıyla şaşkıncı mesafeler kat ederek göç ederler. Ünlü Fransız pilot Bleriot Manş Denizi'ni geçtiği zaman insanlık ona ve uçan gürültülü makinasına hayran kalmıştı, oysa kuşlar onun yaptığını binlerce yıldır yaparken, onları taşıyan tek makina küçük yürekleriydi. Örneğin Kuzey Sumru'su (*Sterna paradi-*

sea) kışı geçirmek için Kuzey Kutubu'ndan Güney Kutubu'na yaptığı göçte yaklaşık 18.000 km. kat eder (*Kuru : 198*

Kuşlar doğanın dengesinde de önem taşıyan canlılardır. Böcekler, kemirgenler ve sürüngenlerle beslenen kuşlar, bu canlıların ekili alanlara olan zararlarını dengeleyenler. Bu açıdan kuşlar ve insanlar arasında doğrudan ekonomik bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca kuşlar, doğal dengede oynadıkları bu önemli rol sayesinde, yaşadığımız çevrenin sağlığı hakkında da bize bilgi veren biyolojik göstergelerdir. Bir bölge ne kadar çok sayıda ve türde kuş barındırıyorsa, biyolojik açıdan o kadar sağlıklı ve zengindir. Benzer şekilde söz konusu bölgenin kuşlarını yitirmeye başlaması, ekolojik dengenin bozulduğunun göstergesidir.

Sosyal kültürel, ekolojik ve hatta ekonomik açılardan yaşamımızı etkileyen kuşlar, insanların yaşamına artık rekreasyonel alanda da girmişlerdir. Günümüzde artan sayılarda pek çok insan kuşları rahatsız etmeden dürbünlerle gözlemektedir. Görecekları her

yeni türün heyecanını yaşamak için, kilometrelerce yol katederek farklı ülkelere gitmektedirler. Bu kuş gözlemcileri için değişik alternatifli turlar düzenlenmektedir. Bu açıdan ülkemiz şanslı bir konumdadır. Çünkü Türkiye, Avrupa'nın toplam 500'e yakın kuş türünden yaklaşık 430'una sahiptir. Anlaşılacağı üzere bu Türkiye için ornitolojik bakımdan çok önemli bir avantajdır. Bu kadar çok kuş çeşitliğinin en önemli nedeni ülkemizden geçen iki önemli kuş yoludur; bir tanesi İstanbul ve Çanakkale boğazları, diğeri ise Doğu Karadeniz'dir. Kuş çeşitliliğinin diğer önemli nedeni de ülkemizin zengin ve çoğunlukla bozulmamış doğasıdır. Ülkemizde var olan bu potansiyeli değerlendirmek, bize göre, turizm açısından bir fırsattır. Kuş gözlemciliği, son yıllarda kamuoyunun gündeminde yer alan "Yumuşak Turizm" yani kullanım-etki ilişkisi dikkate alınarak, doğa ile uyumlu turizm faaliyetleri arasında değerlendirilebilir. Türkiye 'de mevcut önemli "kuş alanları"na yapılacak " kuş gözlem gezileri"ne, önceleri yabancı, daha sonra da zaman içinde yerli kuş gözlemcilerinin artan sayılarda ilgi göstereceğine inanıyoruz. □

NOTLAR

WELTY and Baptista (eds), *The Life of Birds* (4 th. edition), Saunders College Publishing, USA, 1988.

HAINZEL H., Fitter RSR., Parslow J., *The Birds of Britain & Europe with North Africa and Middle East* (7 th. edition), Collins Publishing Co., London, 1987.

DELIN, H., Svensson L., *Photographic Guide to the Birds of Britain & Europe* (10 th. edition), Hamlyn Publishing Co., London, 1991.

KURU, M., *Omurgalı Hayvanlar*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, No: 646, Erzurum, 1987.

Kuş çeşitliliğinin diğer önemli nedeni de ülkemizin zengin ve çoğunlukla bozulmamış doğasıdır. Ülkemizde var olan bu potansiyeli değerlendirmek, bize göre, turizm açısından bir fırsattır. Kuş gözlemciliği, son yıllarda kamuoyunun gündeminde yer alan "Yumuşak Turizm" yani kullanım-etki ilişkisi dikkate alınarak, doğa ile uyumlu turizm faaliyetleri arasında değerlendirilebilir.

YEREL YÖNETİMLER VE TURİZM *

Verimli Bir Turizm Pazarlaması için Yerel Yönetimlerin Başvuracakları Plan ve Stratajiler

(Çev. ORHAN KEMAL AĞAOĞLU* *)

Yerel yönetimlerin, turizm pazarlamasına ilişkin yaptıkları, günümüze değin reklamcılık ve halkla ilişkiler faaliyetlerinin pek dışına çıkamadı. Bu kaniya varan, turizm ve boş zamanları değerlendirme uzmanı Walter Droge, Kienbaun Danışmanlık firmasının Düsseldorf bürosu yetkilisidir, yerel yönetimlerin başarılı bir turizm pazarlaması konusundaki plan ve stratejilerine ilişkin problemin, sistematik olarak nasıl çözüme kavuşturulacağını, deneyimlerine de dayanarak bu makalede açıklamaktadır.

Son yıllarda, diğer birçok sektörde olduğu gibi, turizm sektöründe de pazarın yapısı ile ilgili köklü değişimler gözlenmektedir. Değişimin seyri, arz piyasasından talep piyasasına doğru olmaktadır. Bunun işaretleri özellikle;

1) Turizm talebinin düşüş trendli gelişim göstermesi,

2) Talebin, artan pazar saydamlığına paralel olarak geliştirdiği oldukça temkinli fiyat bilinci vb. gibi kriterlerinde görülmektedir. Bu şekilde değişim gösteren pazar konumu, işletme yönetim-

* "Der Fremdenverkehr und Das Reisebüro" adlı derginin 1980 (sayı:3) sayısında yayınlanan "Das Hohes C Für Regionace Fremdenverkehr Förderung" başlığını taşıyan yazı baz alınmış ve bazı eklemeler yapılarak Türkçeye çevrilmiştir.

* * O. Kemal Ağaoğlu, Milli Produktivite Merkezi'nde uzmandır.

lerini acil bir şekilde yönetim felsefelerinde uyarlamalar yapmaya zorlamaktadır. Sadece kapasite mantığının egemen olduğu bir düşüncede ifadesini bulan, geçmişe endekli arz piyasasından vazgeçilerek taktik ve stratejik turizm pazarlaması kanalı ile müşterilerin doyumuna oryante edilmiş talep piyasasına geçmek gerekmektedir.

Peki stratejik ve taktik turizm pazarlaması nedir?

Stratejik ve taktik turizm pazarlaması, piyasadaki gelişme trendini ciddi bir şekilde izleyerek ve denetim altında tutarak, gelecekteki başarı potansiyellerini aramak ve yaratmak, şeklinde ifade edilmektedir. Piyasadaki gelişmeleri izleyebilmek, piyasanın gereksinimlerini, potansiyel müşterilerin bilinçli ve bilinçsiz tüm istek ve dileklerini öğrenebilmek, ancak piyasa ile direkt ve sürekli bir haberleşme ağı kurulmasıyla mümkündür.

İşletmenin kendi iç kaynaklarının ve çevre koşullarının gerçekçi bir analizi, başarılı olmak zorunluluğunu hisseden işletme yönetimlerinin geliştirileceği planlar için vazgeçilmez bir işlem olarak görülmektedir. Oysa turizm sektöründe faaliyet gösteren yerel yönetimlere ait birçok işletme, bu tür konseptiyonel yönetim felse-

fesinin hâlâ oldukça yabancıdır. Pazarlama, bunlar tarafından bir yönetim felsefesi olmak yerine, çoğu kez, hiç de isabetli olmayan bir tarzda tanıtım veya reklam ve halkla ilişkiler olarak kabul edilmektedir.

Stratejik ve taktik turizm pazarlamasını esasen birçok neden gerekli kılmaktadır. Bunlar ana hatlarıyla şu şekilde sıralanabilir.

1) Pazarın yapısal konumu ve talepten kaynaklanan değişiklikler, pazarın doyumuna ilişkin eğilimler vs. gibi değişkenlerde kendini belli eden çevre dinamiğinin artması.

2) Kendini, işletme büyüklükleri, talep gelişmesi vs. gibi etkin iç ve dış faktörlerde belli eden ve sürekli büyüyen karar kompleksleri.

3) Karar verme süreci için gerekli olan, enformasyonların kısa ömürlü ve çok çeşitli olmaları nedeniyle sürekli büyüyen bilgi ağı.

4) Sınırlı öğrenme yeteneği ve bilgi işlem kapasitesinden kaynaklanan insani yetersizliğin kolayca yanlış kararlara yol açması.

OPTİMAL KONUKSEVERLİK

Pazarlamanın belli başlı elemanları şunlar olmalıdır:

- 1) Hedef kitlenin seçimi,
- 2) Mal ve hizmetlerin sunumunda gereksinimlerin tatminine yönelik planlama ve koordinasyon,
- 3) Mal ve hizmet sunanın, bundan sağlayacağı yarar unsuru,
- 4) Mal ve hizmetler ile araç ve gereçlerin müşterilerine, onları tatmin edebilecek bir şekilde sunumu.

Bu olgu, turizm sektöründe, bir yandan -çoğu kez irrasyonel-subjektif müşteri beklentileri, diğer yandan, her bir müşterinin doyumunu için, ancak birleştirildiğinde bir fayda sağlayabilen çok çeşitli mal ve hizmetlerin çok sayıdaki sunucularından büyük güçlükler yaratmaktadır.

Kendi içlerinde çeşitli ayrıntıları olan bu unsurlardan herbiri mevcut veya potansiyel müşterileri, farklı zamanlarda, farklı amaç ve araçlar ile etkilemektedir. Bu güçlüklerin dağılması ve bir ölçüde de birbirlerini karşılıklı olarak engellemeleri; müşterilerin, kısmen de sunucu, yani satıcıların kendi hedefleri karşısına oturttukları taban tabana olan zıtlıklar ile şaşırtılması anlamına gelmektedir. Böyle bir durumun ve varılan sonucun, ilgililerden hiçbirisini memnun etmeyeceği açıktır. Her turistik mal ve hizmet sunumunun amacı; tüm ilgililerin faaliyetlerinin planlı bir konsantrasyonu olarak bir veya birkaç hedef tüketici kitlesine yönelik olmalıdır. Ancak bu şekilde hedef kitleye karşı olumlu, uyumlu ve etken bir model ve imaj sergileyebileceği açıktır. Bu imaj ve model, müşterilerin tatmini amaçlanarak kanıtlanmalıdır ki, aynı müşteriler tekrar gelebilsin ve dolayısıyla bir daimi müşteri yaratılmış olsun. Genel olarak burada şu pazarlama fonksiyonlarının yerine getirilmeleri gerektiği söylenebilir:

- 1) Model geliştirme,
- 2) Hedef,kitlenin tanımı,
- 3) Pazarlama hedefinin saptanması,
- 4) Hizmet ve mal sunumu paket ve programının belirlenmesi,
- 5) Hedef kitleye uyarlanmış arz ve fiyat politikası, reklam, satış geliştirme, halkla ilişkiler, dağıtım kanalları ve tedariki koşullarının saptanması ve uygulamaya konulması,
- 6) Pazarlama karmasının, yalın ve pratik önlemler içerisinde uygulanma planlarını geliştirmek,
- 7) Önlemlerin uygulama ve koordinesi,
- 8) Uygulamaların ve sonuçların kontrolü,
- 9) Hedef, ve kapsam sapmalarında derhal düzenleyici değişikliklere gidilmesi.

Anılan pazarlama fonksiyonları turizm sektöründe, turistik işletmelerden yerel yönetimlerin yöresel ekonomilerine, hatta ulusal veya uluslararası ekonomilere kadar ulusal ekonomilere çeşitli aşamalarında gerçekleşmektedir. Bu fonksiyonların, yalnızca yöresel aşamalarına bakılacak olursa görülür ki, turistik pazarlama faaliyetlerinin büyük bir çoğunluğu, yerel yönetimlere isabet etmektedir.

Bir yerel yönetim, turizm pazarlaması ile ilgili görevler üstlenirken, öncelikle bunun için koşulların uygun olup olmadığını analiz etmelidir. Turistik uygunluk kriterlerinin ışığı altında bir yörenin turistik gelişme potansiyelinin veya kuruluş yeri faktörleri, ve rakipleri karşısındaki zayıf noktaları açısından sorgulaması, bir analitik değerlendirmede çoğunlukla ilk metodik adımı oluşturmaktadır. Bu değerlendirmeler o yörenin; romantizmi sevenlere mi, sağlığına düşkün insan için

mi, yoksa maceraperestlere veya kalite sever turistlere mi daha çok hitap ettiğini ortaya koyar.

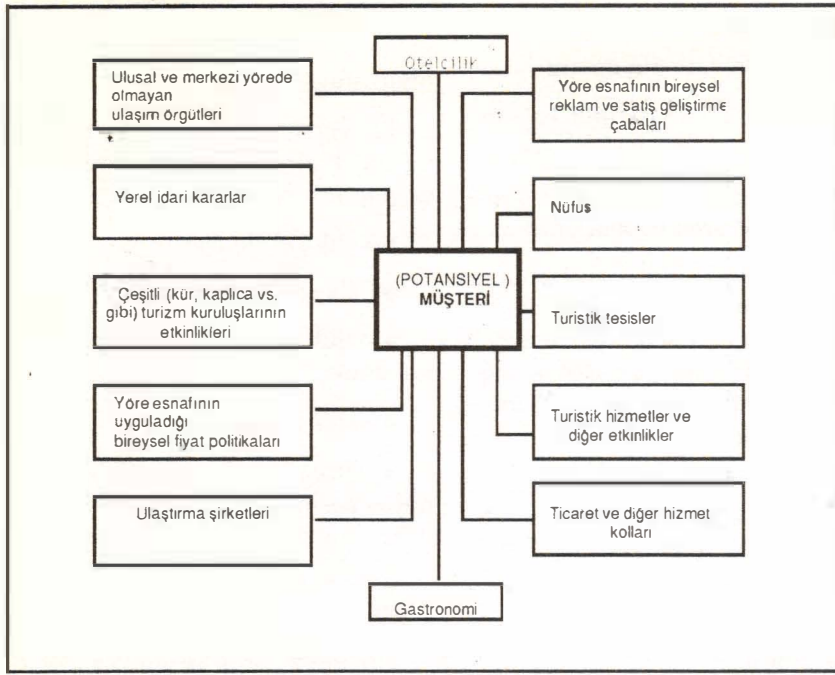
Bir yerin turistik açıdan gelişmişlik düzeyi belli bazı ana göstergelerle tesbit edilir. Örneğin;

- Yıllık geceleme sayısı,
- Oda sayısı ve kategorileri,
- Yıllık ortalama yatak doluluk oranı,
- Yatak kapasitesi,
- Turistik yoğunluk (Bölgenin nüfus başına veya metre karesine düşen turist sayısını ifade eder),
- Turistik alt ve üst yapı yoğunluğu (Spor tesisleri vs.).

Güvenilir projeksiyonların olmadığı durumlarda turistik talep eğiliminin ifadesi için en önemli gösterge, yıllık gecemelelerin yöresel veya bölgesel (ülke, ana-kara, OECD ülkeleri vs.) olarak artış hızıdır. Burada da turistik yerleri tiplerine (örneğin yayla, plaj, kaplıca ve büyük kentler) ve potansiyel müşterilerin ülkelerine göre ayrı ayrı değerlendirmek gerekmektedir. Bir yerel yönetimin düşünsel ve finansal olarak turizm sektörüne angaje olup olmaması gerekliliğinin sorgulanmasında en önemli kriter, bunların özel ve kişisel çabalarıdır. Bu konuda girişimlerde bulunabilecek olası girişimciler olarak şunlar sayılabilir:

- Otel ve gastronomi işletmeleri,
- Özel sektöre ait rekreasyon yerleri sahip ve işletmecileri,
- Dernek, vakıf ve birlikler,
- Kür ve kaplıca işletmecileri veya sahipleri,
- Halk (örneğin ev pansiyonculuğu yapabilecek kitle).

Tecrübeler göstermektedir ki, herhangi bir yörede yerel yönetimlerin alt ve üst yapı tesisleri ile başlatacağı kalkınma süreci, eğer

özel girişimciler tarafından benimsenip, belli bir süre sonra da tümüyle bunlar tarafından yürütülemez ise, yapılan yatırımların beklenen etkisi gerçekleşmemiş, hatta yara almış olur. Böylesine olası bir durum yerel yöneticilerin, daha baştan bir turistik angajmana girmemelerini gerekir.

YEREL KALKINMA PLANLARI

Yerel yönetimlerin turizm geliştirme programları, kısıtlı mali kaynaklardan ötürü, diğer yerel programlarıyla rekabet halinde bulunmaktadır. Turizm sektörünün heterojen arz ve talep yapısı, bir yığın yerel kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesine gayret eder. Bunlar;

- İlgili diğer sektörlerle istihdam arz ve talebinin artması,
- Yerel işletmelere iş güvencesinin yaratılması ve kârlılık düzeylerinin iyileştirilmesi,
- Yerel yönetim gelirlerinin (örneğin kurumlar vergisi vb.) artması,
- Yörenin tatil ve eğlence merkezi olarak değerinin artması... gibi.

Böylece, işgücü pazarı, maliye, ekonomi, tatil ve doğal çevreyle çok sıkı ilişkiler de yaratılmış olmaktadır.

Yerel yönetimlerin turizm yatırımlarını, dolayısıyla bu yatırımların nicelik ve nitelik beklentilerine ne ölçüde cevap verebileceği konusunun değerlendirilmesinde en güvenilir yöntemin "fayda-maliyet" analizi olduğu görülmektedir.

Büyük boyutlardaki problem yoğunluğu ve dolayısıyla bunun gerektirdiği çok sayıdaki enformasyon ile hizmet gereksinimi, özellikle turistik hizmet sunumundaki; reklam, boş ve kiralana-bilecek odalarla ilgili bağlantı kurulması, rezervasyon, müşterilerin bakımı, müşterilere yönelik eğlence aksiyonlarının düzenlenmesi, gezinti yollarının bakım ve onarım gibi işletmeler üstü hizmetler, kesinlikle bir kurumsallaşma gerektirmektedir. Bu hizmetleri yürütebilecek kurumlar olarak örneğin; turizm büroları, dernekler ve diğer kuruluşlar öncelikle akla gelmektedir.

Çok açık ve planlı bir şekilde turizmi teşvik etmek isteyen yerel

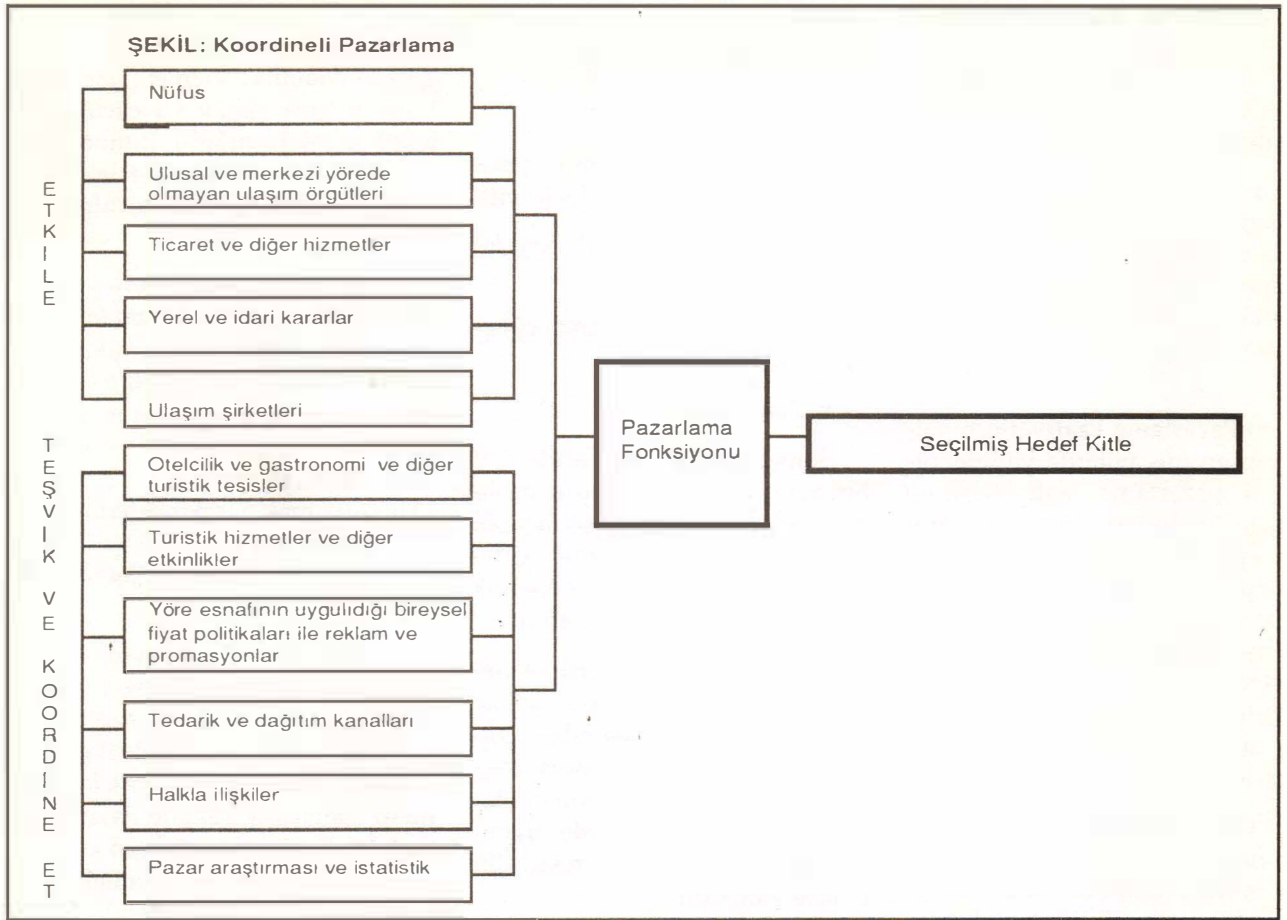
yönetimler, bünyelerinde birer turizm dairesi kurmak durumunda dırlar. Eğer, turizme ilave olarak, endüstriyel ve ticari kuruluşların da bölgeye gelmesi isteniyorsa, kurulması düşünülen turizm daireleri çoğunlukla iktisadi teşvik daireleriyle birlikte ve onlarla işbirliği içerisinde oluşturulmalıdır.

Birçok turizm kuruluşu, dışarıdan bakıldığında kendilerinin bağımsız, çeşitli statülerde birer yasal firma olarak, adeta özel şirketlermiş gibi (Buldukları yerlere göre sanatoryum, kaplıca, kongre düzenleyen firma vb. ünvanlar alırlar) algılsalar da çoğunlukla tamamen ya da kısmen yerel yönetimlerce işletilmektedirler.

Belli bir projenin planlanması-na başlanabilmesi için yerel yönetimlerin ya da yerel yönetimlere ait kuruluşların turizmpazarlamasıyla ilgili olanakların açıkça ortaya konulması ve çerçevesinin iyice belirlenmesi gerekir. Tek başına uygulamaya konulacak bazı pazarlama önlemleri çoğu kez sistemsiz ve eşgüdümsüz olmakta ve genel olarak amaçlarına ulaşamamaktadır. 1 nolu şekil buna bir örnek olarak düşünülmüştür.

Şekilde görüldüğü gibi, müşteri ya da potansiyel müşteri çeşitli etkinlikler tarafından kuşatılmış bir durumdadır ve hepsi de muhtemelen 'Ben daha iyiyim' demektedir. Bu durumda, optimal bir doyuma ulaştırılarak hizmet verilmek istenen müşteri şartlandırılmış olmaktadır. Tabii, yerel yönetimler açısından burada şu soru ivme kazanmaktadır: "Yapılan ya da tasarlanan pazarlama faaliyetleri amacına varabilecek midir?" Hayır. Varması da mümkün değildir. Zira şekilde de görüldüğü gibi, her faktör müşteriyi muhtemelen kendi kurallarına göre etki altına almaya çalışmaktadır.

Bir yörenin gelecekteki pazar

aktiviteleri tek ve ampirik açıdan güven altına alınmış bir oryantasyon çerçevesini gerekli kılmaktadır. Bu durum Şekil 2'de görülmektedir.

İşte fonksiyonel bir yerel yönetim pazarlamasının izlenmesi gereken başlıca yol bu olmalıdır, Dikkat edilirse, daha önce Şekil 1'de görülen karmaşa, burada yerini belli bir düzene sokmuştur. Belli faktörleri izleyerek, bazılarını da teşvik ve koordine ederek tüm pazarlama fonksiyonlarını tek bir güç halinde seçilmiş hedef kitleye yöneltmektedir. Saptanmış hedeflere ulaşabilmek ve amaçları yakalabilmek, işte ancak bu şekilde mümkün olabilecektir.

Neticede tüm bunlar, hangi satış politikası araçlarının devreye sokulacağından bağımsız olarak yapılmalıdır.

Yerel yönetimlerin turizm pa-

zarlamasına ilişkin sorunları, genel olarak üç aşamada çözümlenebilmektedir. Bunları aşağıdaki gibi sıralamak ve kısaca açıklamak mümkündür.

- 1) Analiz Aşaması
- 2) Planlama Aşaması
- 3) Uygulama Aşaması

I. AŞAMA: ANALİZ AŞAMASI

a) Pazar: Bu çalışma aşamasının amacı; bölgenin spesifik pazar bölümündeki (örneğin kaplıca, kongre vs.) en yeni verileri analiz ederek gelişmeleri takip etmektir. Böyle bir analizi rakip diğer bölge üzerinde de uygulayarak, bölgenin ilgili pazar diliminde günümüze kadar olan pazarlama aksiyonlarını incelemek ve yörenin kuvvetli ve zayıf yanlarını gösteren bir profilini çıkarmaktır.

- Doğal çevre,

● İşletmeleri ve yöreyi ilgilendiren yerel oluşum... unsurlarının mutlaka analiz kapsamına alınarak değerlendirilmesi gerekir. O yörenin turistik performansını oluşturan elemanlar, ayrı ayrı belirtmek gerekirse şunlar olmalıdır:

- Genel ve turistik altyapı,

● Dar boğazları, sorunları ve rakipler karşısındaki zayıf yanları ile birlikte turistik üstyapı.

b) Talep: Bir analiz talebin gelişmesini, işletme tiplerini de dikkate alarak; turist sayısı, geceleme sayısı, ortalama kalış süresi, turistlerin geldikleri ülke, sezonsallık göstergeleri ile açıklamaya çalışırken, yapılacak bir müşteri anketi de talebi, güdüleme ve sosyal gruplara göre ayırır ve bir durum değerlendirmesi yapılmasını sağlar.

c) **Gelişme Trendi:** Bölgedeki önemli turistik gelişmeleri ve turist gönderen potansiyel, ülkeler ayrı ayrı pazar dilimlerine göre analiz edilerek saptanır.

d) **Rekabet:** Bölgenin başka hangi bölgelerle direkt olarak rekabet halinde olduğu ve rakip bölge ve bölgeler karşısındaki avantaj ve dezavantajlarını oluşturan unsurlar kontrol edilmelidir.

e) **Pazarlama Faaliyetleri:** Bölgenin geçmiş yıllarda yapmış olduğu pazarlama faaliyetleri ve alınan tedbirleri; türü, kapsamı ve etkinliği yönünden açıklığa kavuşturmak gerekmektedir. Acaba işletmeler arasında ne ölçüde işbirliği sağlanmış ve işletmeler üstü örgütler (bölgesel dernek, birlik vs.) ne tür fonksiyonlar üstlenmişti. Bunlar özellikle belirlenmelidir.

f) **Güçlülük-Güçsüzlük Profili:** Bu makale kapsamında irdelenen analizlerin sonuçları netice itibarıyla bir güçlülük-güçsüzlük profili çizelgesinde karşı karşıya getirilir. Bu profil içerisinde güçlü ve güçsüzlük belirtisi gösteren alanlar;

- Tesis türleri,
- Müşteri gönderen bölgeler,
- Müşterilerin ait oldukları pazar dilimleri kriterlere göre tanımlanmalıdır. Bunlar, yöreye ait bir imajın geliştirilmesinde temel verileri oluşturacaktır.

2.AŞAMA: PLANLAMA AŞAMASI

a) **İmaj Tanımı:** İlk önce, 1. analiz aşamasında elde edilen veriler yörenin pazarlama hedefleri için tanımlanmalı ve yörenin kalkınma çabalarını destekleyen önemli kuruluşlar tarafından değerlendirilmelidir. Bu konu, o yörenin ileride ulaşabileceği turistik gelişmişlik düzeyine koşut alternatif imaj tanımlamaları takip etmelidir. Kalkınma alternatifleri

mümkün olduğunca;

- Turistik yöre tipleri,
- Pazar dilimleri,
- Kuruluşlar (Kalkınma çabalarını teşvik eden ve destekleyen),
- Yörenin lokal olarak genişlemesi,
- Sunulan mal ve hizmet paketinin nicel ve niteliği,
- Zamanlama.

Sonuç olarak, alternatiflerden birisinin seçilmesi ve yöre imajının tanımlanmasına yol açacak seçenekler ayrı ayrı avantaj ve dezavantajlarıyla birlikte bir analitik çerçevede içinde tanımlanmalıdır.

b) **Pazarlama Stratejisi ve Geliştirilmesi:** Tanımlanmış hedefe ve öngörülme imaja ulaşılabilmesi için mevcut pazarlama araçlarının birer stratejik eleman olarak ve değişik ölçülerde uygulanmaya konulması gerekir. Bu araçlar şunlardır:

- Ürün geliştirme,
- Hedef kitle stratejisi,
- Fiyatlandırma pozisyonu,
- Reklam ve promasyon,
- Halkla ilişkiler,
- Dağıtım politikası,
- Satış organizasyonu.

Endüstriyel pazarlamada başarılı bir şekilde kullanılmış yukarıdaki araçları, turizm sektörüne de pekâlâ uyarlayarak kullanmak mümkün olabilmektedir.

c) **Ürün Geliştirilmesi:** Öncelikle mevcut ürün arzını veya hizmet paketini, değişen tatil ve eğlence alışkanlıklarına ve spesifik müşteri gruplarına uyarlamak gerekir. Bunun da ağırlık merkezini yapısal uyarlamalar değil; servis, eğitim, animasyon gibi hizmetler oluşturmalıdır.

d) **Hedef Kitle Stratejisi:** Spe-

sifik hedef grupları kitlelerin motivasyon ve yöresel kriterlerine göre ayıklanır ve hizmet paketleri buna uygun olmak kaydıyla selektif olarak hazırlanır. Bunun yanı sıra, yakın çevredeki talebi de dikkate almak gerekli görülmektedir.

e) **Fiyat Belirleme:** Burada kabaca bir tahmin ile belirlenen üç unsura, yani maliyet fiyatı, rakip fiyat ve piyasa fiyatına göre, satış fiyatı düzeyi saptanmalıdır. Satış fiyatı düzeyini özellikle de götürü fiyat teklifleri için daha bir titizlikle saptamak gerekmektedir. Bu araç, belli ölçülerde hedef kitle stratejisine de destek sağlamaktadır.

f) **Reklam ve Promasyon:** Reklam ve promasyon, türü ve kapsamı önce tahmini olarak saptanır. Özellikle reklamın yenilikçiliği ve sloganı, yeni müşteri kitlelerine hitap edebilecek şekilde hazırlanmalıdır. Reklam araçlarının kullanılma sorunu, bu tür stratejik sorunlarda henüz geri planda kalmalıdır.

g) **Halkla İlişkiler:** Halkla ilişkilerin nasıl ve hangi yoğunluk düzeyinde yürütülmesi gerekliliği öncelikle açıklığa kavuşturulması gereken bir konudur. İlk etapta basın ele alınarak sıkı bir işbirliği sağlanmalıdır, ikincil olarak, tüm kamuoyunun turizm olayı karşısında olumlu tavır takınması sağlanmalıdır.

h) **Dağıtım Politikası:** Hizmetin pazarlanması sorunu burada ön planda gelir. Doğrudan ve/veya dolaylı dağıtım kanalları acaba, aracı kuruluşlar olarak seyahat acenteleri, vakıflar, kulüpler vs. üzerine mi kurulmalıdır?

i) **Satış Organizasyonu:** Öncelikle personel, finansal ve nesnel boyutlarda satış organının oluşumu tanımlanmak durumundadır. Bunun dışında;

● Dış görevler için gezginci personel istihdamı ve bunun ne

ŞEKİL: Pazar Fonksiyonları ve İlgili Kuruluşlar

Fonksiyonlar/ İcraatçı Kuruluşlar	Tesisler	Yerel Yönetim	Bölge/ Yöre	Ülke
Pazar Araştırma	*	*	*	*
Model Geliştirme	*	**	*	*
Hedef kitle Tanım	*	**	*	*
Pazarlama Hedefinin Saptanması	*	**	*	*
Fiyat Politikası	**	*	-	-
Tedbir ve Sonuçlarının Denetimi	*	*	*	*
Arz Politikası	-	-	-	-
Tatile Uygun Doğal Çevre	-	*	**	* ₁
Genel Altyapı	-	**	*	**
Rekreasyon Altyapıları	**	**	*	*
Otelcilik ve Gastronomi	**	-	-	-
Toplantı ve Kongre Tesisleri	**	**	-	-
Reklam ve Promasyon Stratejileri:	-	-	-	-
Satış Reklam	**	*	-	-
İmaj Geliştirici Reklam	*	**	**	**
Promasyon	**	**	*	*
Halkla İlişkiler	*	**	*	*
Dağıtım Kanalları Stratejisi	-	-	-	-
Dağıtım ve Tedarik	*	*	*	-
Dağıtım Kanalları	**	**	*	-
Pazarlama Planlarının Hazırlanması ve Tedbirlerin Uygulanması:	-	**	*	*
Arz Şekillendirilmesi	**	*	-	-
Fiyat Şekillendirmesi	**	-	-	-
Reklam ve Halkla İlişkiler	*	*	*	*
Dağıtım	**	*	*	*
Pazar Çalışmalarının Koordinasyonu	*	**	*	-
Yenileme	-	-	-	-
Arz	**	-	-	-
Reklam	*	**	*	* ₁

SİMGELER: ** İsabetli, * sınırlı, - ilgisiz

miktarda olması gerekliliği?

● Yerel yönetim kuruluşlarının organizatör olarak kullanımının uygun olup olmadığı?

● Oda satış bağlantılarının başarılı kılınabilmesi için uygun rezervasyon sisteminin seçimi... gibi hususlar açıklığa kavuşturulmalıdır.

3. AŞAMA UYGULAMA AŞAMASI

İkinci aşamada formüle edilmiş stratejileri, bu aşamada ön-

lem programları olarak uygulamaya konulmalıdır. Bu önlemler, hem arz tarafını (ürün geliştirme), hem de talep tarafını (reklam, halkla ilişkiler vs.) ilgilendirmektedir. İcra prosedürü şu şekilde uygulanmalıdır

Mal ve hizmetlerin, firmaların Ziyaret öncüsünde
Mal ve hizmetlerin, firmaların Ziyaret sonrasında
Mal ve hizmetlerin Ziyaret sonrası
sınırlıdır firmaların

TEKİR ET
SUNULUNU YAP
İLİŞKİLERİ MUMKUNLAŞTIR

Tedbirlerin her biri; ilgili kuruluşlar, hedef kitle, hizmetin içeriği, zamanlama, kaynak gereksinmesi

ile sonuçtan umulan beklenti kriterlerine göre belirlenmeli ve sürekli bir geri besleme süreci yaratılarak, yenilenmeli ve iyileştirmelere zemin hazırlanmalıdır.

Turistik angajmana girmiş ya da girmek isteyen yerel yönetimler, stratejik ve taktik pazarlama faaliyetleri çerçevesinde nelerin kendileri tarafından yapılacağı, neleri kimlerin yapması gerektiği konusu aşağıdaki tabloda sistemli bir şekilde gösterilmiştir.

Bir doğa fotoğrafçısının bu sorusuna yanıt verebiliyor muyuz?

DOĞAYLA BİRLİKTE YAŞAYABİLİYOR MUYUZ?

PETER DRESSLER*

Bu soruyu yazıma başlık olarak koydum. Çünkü birçok insan doğanın bize sunduğu nimetleri farkedip, göremiyor ve böylece doğayı koruma gereğini hissetmiyoruz düşüncesindeyim. Fakat bizim doğaya ve doğanın da bize gereksinmesi var. İnsanların yaşam değeri doğayla çok sıkı bağlantılıdır. Bizler, bu anlayışı kazanmalıyız. Kendi kendimize soralım; çiçeksiz, kuşsuz, tüm uçan canlılar ve diğer doğal yaratıkların olmadığı bir hayat nasıl olurdu?..

Neden bu kadar çok insan doğayla uyum halinde yaşayamıyor?..

Acaba fanteziszlik mi, veya rahatlık mı, ya da insanın yeryüzündeki mutlak hakim olduğuna inandığımızdan, diğer canlılara karşı olumsuz davranışlarımız mı?..

Her ilkbaharda bizi akıllandıran renkleriyle derinden sevindiren, günlük stresimizi üzerimizden atmaya güç veren, yumuşak ve sakin olduğundan insanların gücüne karşılık veremeyen ve birçok canlıların yuvası olan doğamıza daha iyi bakıp, özen göstermeliyiz..

Fakat birçok fotoğraf

çının ve benim de çektiğim doğa resimleri gösteriyor ki, insanların çoğu bitkilerin, çiçeklerin ve hayvanların ne kadar güzel olduğunu hiç bilmiyor. Resimlerimi gören insanlardan hayretler içinde tekrar tekrar "bu çiçekler nerede bulunuyor?" sorusunu alıyorum. Bunu soranlara, çiçeklerin çok yakın yerlerde olduğunu söyleyince de, kocaman şaşkın gözlerle bakıyorlar bana...

Bazıları kendilerini mahçup,

hatta utanıyor bile hissediyor. Çünkü, ben bir Alman olarak Türkiye'deki bazı doğa konularında burada doğanlardan daha bilgiliyim, hassasım...

Sevgili okuyucular, inanın bana, birçok Alman arkadaşım ve tanıdığım Türkiye doğası ve araziyle ilgili görüşmeler yaptım ve hepimiz, Türkiye'nin birçok bölgesinde çok nadir yetişmiş bitkileri ve yerleşmiş, yuva yapmış hayvanların bulunduğu düşüncesin-

* Peter Dressler, Eskişehir'de doğa fotoğrafçısı olarak çalışmaktadır.

deyiz. Benim düşünceme göre, bu canlılar kesinlikle ayrıcalık hakkına sahiptirler ve korunmaları gerekir...

Birçok insanın yaşamında iki olay veya aykırılık gözledim. Bunların üzerine biraz gidip, incelemek istiyorum, fakat bunlar diğer ulusları da kapsıyor. Neredeyse bütün resmi ve özel kurum ve kuruluşlarda, ne kadar küçük de olsa, ev sahipleri çevrelerini güzelleştirmek için birkaç saks içiçeği ediniyorlar. Aynı şey çalışılan misafir kabul edilen, misafirlere özel bir şey sunmak istenen tüm evler ve mekanlar için de geçerlidir..

Albenili ve temiz görünmeleri için özenle bakılıp korunuyorlar. Ve bu insanların çoğu açık havada bulununca birden bambaşka düşüncede oluyorlar, "*çünkü doğa kendi malımız değil ve bu nedenle de dikkat etmemize gerek yok*" algılamasına sahip oluyorlar.

Fakat bu anlayış acaba doğru mu? Bu düşünce doğru olamaz!.. Hepimiz biliyoruz ki, bu dünyadaki varlığımız sınırlı. Ve doğayla, onun renklerinin, şekillerinin ve kompozisyonunun çeşitliliğini görüp, çocuklarımızın da 'sağlam' bir doğadan söz edebilmeleri için onu

koruma yerine kirletiyoruz.

Her bitkinin, ki ağacın ve her hayvanın yok edilmesiyle, biz insanlar için yaşamın değeri biraz daha ölüyor...

Benim özlemim ve bütün in-

sanlardan ricam; doğanın bizim ve çocuklarımız için varolabilmesine yardım etmeleridir.

Doğayla birlikte yaşayabilmek için bir şey öğrenilmesine gerek yok, sadece içinde doğal hareket edip, öyle davranmaz yeter...

Turizmin Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkisi

DR. MEHMET ÖZDEMİR

ANKARA, 1992
192 sayfa, 50.000 TL.

TEL: 479 10 84

TÜRKİYE'NİN BİYOLOJİK ZENGİNLİKLERİ VE TURİZM

PROF.DR.YALÇIN ŞAHİN

ABSTRACT

Many tourists visit Turkey to spend their vacations and get to know more about Turkey. However some people who introduce or cover up themselves as tourists come to Turkey to collect some animal and plant specimen and take them to their countries. Simply they may be called merchants, but it is better to call them as pollutants of environment. Anymore, the biological resources of Turkey are protected by laws and our people are becoming to have more conscious on this matter. Of course a good quality service and facilities should, but it should be given to the people who visit Turkey to see and travel around, but not be tolerated to the people who come to Turkey with different purposes and they should be discouraged to come to Turkey.

Sosyal bilimciler turizmi evrensel bir göç olayı olarak niteler ve bu olayın ülke ekonomisi, kültürü, sosyal, politik ve psikolojik yapısı üzerine olan etkileriyle ilgilenirler. Özünde doğru olan da budur. Turist gelir, görmek istediği yerleri gezer, bunun için ödediği döviz ülke ekonomisine, ülkede kaldığı süre içindeki her türlü hareketiyle de ülke kültürü vs.'ye etki edecek izler bırakır. Bu, kendi kültürüne, kendi öz varlıklarına sahip çıkacak kadar bilinçli bir topluma sahip olan ülkelerde hemen her zaman böyle olur. Böyle olunca da ülke yaşantısında oldukça önemli bir yer tutar.

Acaba durum her zaman böyle mi olur?

* Prof.Dr. Yalçın Şahin, Anadolu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü Başkanı'dır.

Yanıtımız kısaca "hayır" olmaktadır. Bazen ülkeye gelen turistin gözü o ülkenin doğal güzellikleri, tarihi mal varlığı üzerine dikilir ve onları nasıl olur da kendi ülkeme götürebilir hesapları yapmasına neden olur. Böylelikle seyahat masraflarını çıkardığı gibi, bu işten kâr da elde edecektir ki, bu taktirde daha da tehlikeli bir aşamaya gelmiş olur. Çünkü o kişi artık ülkeye abone olmuştur. Dil sorununu da "çat pat " halleder. İşin kötüsü o ülkenin insanın neyi sevdiğini de öğrenir. Öğrenir ve daha iyi bir iletişim kurar. Böylelikle sürekli bir akış sağlar. Ülke insanının "buralar o kadar ilginç ve yabancı için önemli bir yer değil, buna rağmen niçin sık geliyorlar" diye aklına bazı şüpheler uyanır ama, üzerinde fazla durmaz. Çünkü onun da başta ekonomik olmak üzere yukarıda sayılan bazı konularda çıkarları söz konusudur. Artık işler yoluna girmiştir. Sistem iyi çalışır.

Ama iyi çalışmayan başka şeyler de var...

Olan ülkeye olur. Doğal ve tarihi zenginlikler sürekli olarak ekilmeye başlar. İşin acı tarafı, tarihi zenginlikler bir başka ülkede de olsa insanların hizmetine yine de

sunulur. Ama doğal zenginlikler için söylenecek tek söz vardır: o da; "gidiş o gidiş..."

BİYOLOJİK ZENGİNLİKLER NELERDİR?

Yukarıda sözü edilen doğal zenginlikleri iki ana grupta toplamak mümkün. İlki madenlerimiz diye kısaca nitelendirebileceğimiz yer altı ve ikincisi de yer üstü cevherlerimiz ile ülkenin canlı varlığını temsil eden biyolojik zenginliklerdir.

Biri kendini yenilemeyen cevherler, diğeri kendini yenileyebilen canlılar.

Şimdi bu durumda ülkemizdeki duruma kısaca bir göz atalım. Cevherlerimiz, onu korumaya, araştırmaya ve en iyi şekilde değerlendirilmesini sağlamaya yönelik çalışmalar yapan Maden Tetkik Araştırma Genel Müdürlüğü'ne emanet. Ama ya "biyolojik zenginliklerimiz?."

Biyolojik zenginliklerinizi kim koruyacak?

Üstelik başta TÜBİTAK, çevre ile ilgili kuruluşlar şimdi sayısı 50'yi bulan üniversitelerimiz var. Ama buna sahip çıkacak hiçbir kurum yok henüz ülkemizde. Bu gi-

dişle, yakın bir gelecekte de olacağı benzemiyor.

Çünkü biz kaybolan biyolojik zenginliklerimizin en önemli bir çevre kirliliğine neden olduğun henüz bilincinde değiliz. Açınız çevre ile ilgili çıkarılmış yasaları, yazılmış sayısız yasayı okuyunuz. Bu konuya ne kadar yer verilmiş göreceksiniz...

Şimdi şöyle bir soru sorulabilir: Ülkemizden falanca arı türü, falanca tür bitkilerin tohumları yurtdışına kaçırılıyorsa, bunun çevre kirliliği ile ne ilgisi olabilir?

Evet, ilk bakışta bir ilgisi yok gibi görünebilir. Oysa bu, çevre kirliliğinin en önemlisidir. Bunu kısaca açıklamaya çalışalım.

Dünyamızın oluşumundan bugüne kadar geçen süre içinde canlıların ortaya çıkışı çok kısa bir geçmiş olarak karşımıza çıkar. Bu bile en basit bir hesaplama 300.000.000 yıldır. Bu süre içinde dünyamıza egemen olan çevre koşulları sık sık değişmiş, bu değişiklikleri algılayıp, ona adapte olamayan birçok canlı türü ortadan kalkmıştır. Bu adaptasyon canlıların genetik yapısındaki bazı özellikleri ile sağlanmaktadır. Bir anlamda doğa o canlıya birtakım kalıtsal özellikler bahşetmiş, o özellik zamanı gelince yeni duruma adaptasyon için, diğer canlılara oranla ona bir üstünlük sağlamıştır. Yani doğa onu seçmiş, "sen yaşa" demiştir. Bu bir doğal seçilimdir.

Günümüze geldiğimizde ülkemizde yaşayan tüm canlıların bazen binlerce, bazen de milyonlarla ifade edilen yıllar boyunca bu ülkede yaşayabilmek için doğadan vize almış olduklarını biliyoruz. Doğaya onlara bu özelliği genotip adını verdiğimiz kalıtsal mal var-

lığı ile sunmuş. O canlı türünün oluşturduğu popülasyonların sahip oldukları genlerin tümü "gen havuzu" olarak nitelendirilir. Bu havuzdan nasibini alan her canlı, kendi türünün devamı için bu emaneti, kendinden sonra gelen nesillere de aktarmak zorundadır. Yani gen havuzunun devamı şarttır. Bu ortadan kalksa o tür de dünyadan silinir. Bunun için her canlı üremek zoundadır.

Üreme, hem kendi türünün devamı, hem de besin zincirindeki diğer canlı türleri için gereklidir.

Ülkemizde yaşayan bitkisiyle hayvanıyla tüm canlılar, karşılıklı etkileşimlerle bir yaşam birliği oluşturmuştur. Biyosfer dediğimiz bu birliğin devamı, büyük bir orduyu teşkil eden askeri birliklere de benzetilebilir. Büyük bir orduda bazen önemli kayıplar fazla önem ifade etmeyebilir. Belirli fonksiyonların tümünü yapan personelin sayısı azalmış ama her fonksiyon için yine de geride kalanlar olabilir. Bu ordu toparlanabilir. Ama buna karşılık bazı önemli görev yapan ve yeri doldurulamayan küçük bir kayıp, yerine göre o orduyu çökertebilir.

İşte çözüm burada...

Yurt dışına kaçırılan her biyolojik zenginliğimiz bazı türlerin tamamen yok olma tehlikesini de beraberinde getirebilir. Zaten bu konuda yasalarda çıkarılmış, biyolojik zenginliklerimizin yurt dışına çıkışları yasaklanmıştır. Buna bir örnek olarak Bodrum Sulh Ceza Mahkemesi'nde açılan bir dava verilebilir: Bombul (bombus terrestris) isimli arılar, yurt dışına (Hollanda ve Belçika) gönderen firma savcılıkca mahkemeye verilmiştir.

Mahkeme nasıl sonuçlandı ya da nasıl sonuçlanır? Bu konuda bilgimiz bulunmamaktadır. Ancak burada önemli olan biyolojik zenginliklerin yasal olarak korunma altına alındığıdır. Ama bunu bilenler az.. Bu konuda bilgiler arttıkça, kaçırılan her biyolojik zenginliğin yok olacağı, bunun ülkemiz biyosferini, sonuçta da biyosfer pramidinin en tepesindeki bizleri de olumsuz etkileyeceği bilindikçe, yasal işlemlerin başlatılması konusunda daha çok sayıda yurtaşın yardımcı olacağı bir gerçek, bir umuttur.

Çevre kirliliği, çevre koşullarının olumsuz yönde etkinlenmesi, dolayısıyla yaşam koşullarının kısıtlanması anlamına geldiğine göre, biyolojik zenginliklerin talan edilip, yok olması bizce en önemli bir çevre kirliliğidir.

SONUÇ

Çevre konusunda yapılan ve özünde civarı temizlemekle sınırlı çevre koruyuculuğu, bu durumda çevreye makyajdan öteye gidemez. Öte yandan ülkemize gelen ve amacı sosyal bilimcilerin tanımına uyan turistlere hiçbir sözü mü yok. O amaçla gelen buyursun, gelsin... En yakın ilgilerimizi esirgemeyelim. Ama gözü başka yerlerde olanları da hiç hoş karşılamayalım. Onlara bu talanda değil yardım etmek, engel olalım. Çünkü götüreceği her biyolojik zenginliğimiz bir çevre kirliliği unsuru, dolayısıyla geleceğimiz için bir tehlike sinyalidir. Ve bu düşüncede olan güya turistler de bilmelidir ki, artık Türkiye'de koruyucu yasalar ve en önemlisi bu konuda sayıları her gün artan bilinçli bir toplum var O zaman tek çözüm var. Niyetleri bu ise, **ülkemize gelmemek.**

(NOT: kaynaklar ile ilgili bilgi yazarmdan elde edilebilir.)

EBER GÖLÜ BATAKLIK OLMAMALI...

Yazı ve Fotoğraflar
ALİ TEKİN ÇAĞLAV

Binlerce yıldan beri devam edegelen bir doğal sistem, bir doğa cenneti, bir yaşam biçimi ölüyor, yok oluyor... Eber Gölü, ölüme gidiyor. Yörede doğup büyüyen bizler açısından Eber Gölü, maddi ve manevi pek çok anlam taşır.

Eber Gölü'nün çevresinde altı belediyelik ile sekiz köy vardır, ve buralarda yaşayan insanların çoğunluğunun tek geçim kaynağı Eber'dir. Eber, bu insanlara her

mevsim bir şeyler sunar, onlara eklemek kazandırır... Yörenin havasında, toprağında, her şeyinde Eber vardır. Balığı ile vardır, kamışı ile vardır, kereviti ile vardır, kuşları ile vardır, iklimi ile vardır...

Yöre insanları Eber'in balığını yerler, kamışını, kındırasını satarlar, kendileri kullanırlar, avlanırlar.. Saymakla bitirilemeyecek kadar faydalı yönleri vardır Eber'in. Ayrıca av turizmi vardır, Türkiye'den, yurt dışından pek çok avcı

gelir buraya. Hem de yıllardır gelir, avlanırlar. Aslında en iyi onlar bilirler bu doğa cennetinin kıymetini, önemini...

Ancak görünen o ki son onbeş yıldır, önceleri pek dikkatleri çekmese de, zararları tam olarak anlaşılmasa da Eberimiz kirleniyor, kirletiliyor. Şimdilerde ölüm ile burun buruna. Hatta bazı bölgeleri öldü bile... Sanki ölüme terk edildi Eber. Yörede ne kadar fabrika varsa, atığı ve artığı Eber'e

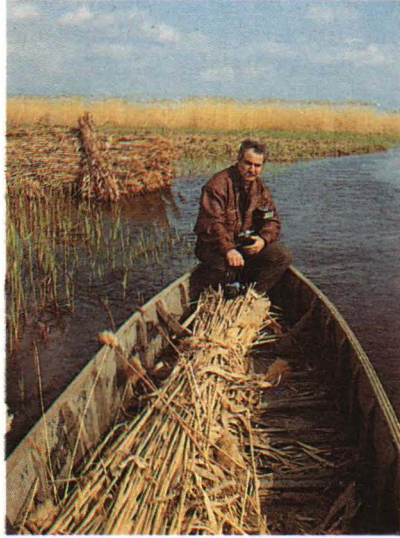

gidiyor. Kanalizasyon da yanı şekilde... Gölü besleyen en önemli kaynak olan Akarçay'a dökülen Afyon kanalizasyonu ve sanayi kuruluşlarının atıkları doğrudan Eber'e geliyor. Yıllardır yapılan ikazlara rağmen ciddi önlem alan hiç çıkmadı. Sadece gerekeni yaptıklarını söylediler. İşin garibi Eber'i kirleten fabrikaların önemli bölümü de devlete ait...

Eber'de sonuç olarak balıklar ölüyor, kerevit yaşayamıyor; kındıra, kamış, böyle giderse onlar da yetişmeyecek. Böylelikle bir kültür ölecek. Evet, Eber kültürü ölecek. Yörede yaşayanların geçimlerini sağladıkları gölleri ölecek... Buna karşı çıkılmalı.. Yakında çok geç olacak.

Binlerce yılda kurulan ekosistem var Eber'de. Yağmurunda var, havasında var, suyunda var... Bunların hepsi yok olmadan durdurulmalı bu katliam. Eber fosforlu çukuru olmaktan, çöplük, bataklık olmaktan kurtarılmalı. Yıllar öncesinin temiz, berrak sulu, bol balıklı, kerevitli, turlalı Eber tekrar canlanmalı...

Yıllardır atıklarını ve artıklarını Eber'e gönderen sanayi kuruluşlarının yetkilileri görsünler artık gerçeği... Görsünler bu cennet köşesinin ne hale geldiğini. eğer varsa vicdanları acısınlar, durdurunlar artık bu katliamı...

Kimsenin bu doğa cennetini yok etmeğe hakkı yoktur. Bilsinler ki Eber'i bu hale getirenler, gelecek kuşaklar tarafından lanetleneceklerdir. Yine bilelim ki bizler de lanetleneceğiz çocuklarımız, torunlarımız tarafından bu katliama karşı çıkmadığımız için, seyirci kaldığımız için... Eber, nasıl bizlere babalarımızdan, dedelerimizden "**canlı**" bırakıldı ise, bizim de görevimiz, bizden sonrakilere aynı durumda bırakmaktır. "**Yaşayan bir Eber**" bırakmalıyız.

Eber Gölü'nün kurtarılması için geçtiğimiz aylar içerisinde Bolvadin Belediyesi ile Anadolu Üniversitesi Bolvadin Meslek Yüksek Okulu tarafından gerçekleştirilen sempozyum, pek çok gerçeği gözler önüne sermiştir. Umanız ve dileriz ki Eber'i katletenler biraz olsun ders çıkarmışlardır kendi hesaplarına.. Ve bilsinler ki bugün Eber ve benzeri cennet köşelerini yok eden bu katliamlar; çok geçmeden onları da etkisi altına alacaktır. Bundan böyle bizlere düşen sesimizi en yukarılara kadar duyurmaktır. Bunun için ne gerekiyorsa yapmalıyız. Gereğini yapacağız da ...

Herkes duysun ki bizler "Eski Eber"i istiyoruz. Kuşlarımızı istiyoruz, balıklarımızı istiyoruz, temiz suyumuzu istiyoruz, kısacası Eberimizi tekrar istiyoruz. □

ÇEVRE KİRLİLİĞİNİN OLUŞUM NEDENLERİ

METİN KOZAK*

Doğadaki canlıların birbirleriyle su, toprak, iklim vb. etmenlerle olan ilişkilerini ve etkileşimlerini inceleyen Ekoloji bilimi dalı, son dönemlerde tehlikeli boyutlara ulaşan ve insanlığın korkulu rüyası haline gelen çevre sorunları sonucunda önem kazanmaya başlamıştır. Eko-sistem içerisinde yer alan bütün canlı ve cansız varlıklar bir bütün halinde bulunurlar. Doğada bulunan canlı bir varlığın yok olması, etkileşimde bulunduğu diğer canlıların da yaşamlarının tehlikeye girmesine; veya etkileşimde bulunduğu birtakım canlıların da sayısal olarak artmasıyla tehlikeli sonuçların ortaya çıkmasına neden olur. Örneğin; kirlenme ile birlikte sudaki zararlı bakterilerin artması sonucu, denizde yaşayan balıkların yaşamlarının tehlikeye düşmesi, yılanların azalması sonucu ekili alanlar için oldukça zararlı olan farelerin artması gibi... Buradan hareketle, insanlığın yaşamını sürdürdürebilmesi için temiz bir havaya ve beslenebilmeleri için de sağlıklı tüketilebilir gıda maddelerine gereksinimi olacaktır.

Son zamanlarda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde tehlikeli boyutlara varan çevre kirliliği, evrensel bir sorun haline gelmiştir. Bu nedenle, bütün dünya ül-

keleri sık sık biraraya gelerek sorunun çözümü için yapılması gerekenleri tartışmaktadırlar. Gelişmiş ülkelerin ekonomik gelişmeye paralel olarak refah düzeylerinin yükselmesi sonucu, tüketim toplumlarını oluşturmaları ve "kullan-at" yöntemini tercih etmeleri; gelişmekte olan toplumların da doğayı ve doğal kaynakları ekonomik gelir getiren varlıklar olarak görmeleri sonucunda, bu değerleri bilinçsiz bir şekilde kullanmaları ekolojik dengenin bozulmasına, var olan estetiğin yok olmasına ve çevre kirliliğinin büyük boyutlara ulaşmasına neden olan önemli birer etken olmuşlardır.

Çevre bilimciler (ekoloğlar), çevre kirliliğini üç şekilde ele almaktadırlar:

1. Sanayileşmenin neden olduğu kirlenme,
2. Aşırı yapılaşmanın neden olduğu kirlenme,
3. Ulaşım araçlarındaki artışın neden olduğu kirlenme.

1. Sanayileşmenin Neden Olduğu Kirlenme:

Günümüzde en çok tartışılan konuların başında, sanayileşmenin neden olduğu kirlenme ve bunun ekolojik yapı (insanlar, hayvan ve bitkiler, su, iklim vd.) üzerindeki olumsuz etkileri gelmektedir. Her ne kadar gelişmiş ülkeler bu sorunu çözüme aşamasına gelmiş olsalar da son yıllarda ya-

şanan nükleer denemeler ve gaz kaçakları gerçekleri göz önüne sermektedir. Bu tür kirlenmenin başında petrol atıkları, fabrika bacalarından çıkan ve kontrol edilemeyen zehirli gazlar, nükleer santraller, termik santraller yer almaktadır. Ayrıca cam kaplarının yerini petrol ürünü olan plastik kapların alması, sanayileşmenin neden olduğu bir kirlenmedir. Plastik kapları yeniden değerlendirme yöntemine (recycling) başvurulmaması bu tür atıkların miktarının gün geçtikçe daha da artmasına neden olmaktadır. Ayrıca plastik kapların kendiliğinden ayrışması yüzyıllar sürmekte ve yakılması durumunda da zehirli gazlar çıkmaktadır.

2. Aşırı Yapılaşmanın Neden Olduğu Kirlenme:

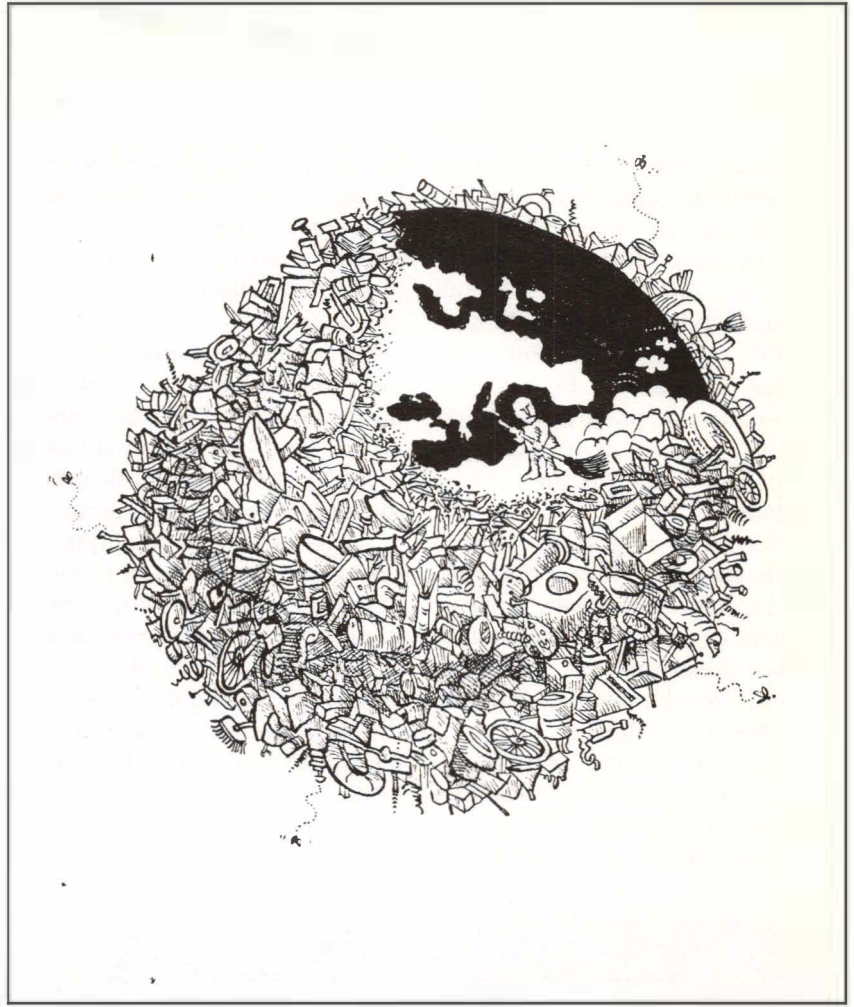
Aşırı ve plansız yapılaşma Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin en önemli sorunlarından birisidir. Ülkemizdeki nüfus artış hızı oranının diğer ülkelere oranla oldukça yüksek olması (yıllık % 2,5) konut, eğitim vb. altyapı hizmetlerine olan ihtiyacı arttırmaktadır. Diğer yandan köyden kente göçün 1950'li yıllardan bu yana hızlanarak devam etmesi, büyük kentlerdeki konut açığını arttırmış, sonuçta da çarpık yapılaşma ve gecekondulaşma kendisini göstermiştir. Bu nedenle kent merkezlerinde yaşayan bireylere eğitim, su, kanalizasyon, yol, ha-

*Metin Kozak, Dokuz Eylül Üniversitesi Muğla Meslek Yüksek Okulu'nda öğretim görevlisidir.

berleşme gibi altyapı hizmetlerinin götürülmesi mümkün olamamaktadır. Diğer yandan, büyük şehirlerdeki hızlı nüfus artışı ve verimli toprakların ve yeşil alanların, dolayısıyla biyolojik zenginliklerin yok olmasına; kişilerin ihtiyaçlarının artması sonucunda da, tüketim miktarının artmasına ve dolaylı olarak da çöp miktarının önlenemeyen artışlarına yol açmıştır. Ayrıca, yeterli miktarda arıtma tesisi kurulamadığı için atık sular ve çöpler denizlere ve göllere bırakılmaya başlanmıştır. Bütün bunlar bir bölgenin sahip olduğu sosyal, ekolojik ve fiziksel taşıma kapasitesinin üzerine çıkılması durumunda ortaya çıkan olumsuz sonuçları açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

3. Ulaşım Araçlarındaki Artışın Neden Olduğu Kirlenme:

Ulaşım araçlarındaki artış ile yeşil alanlar arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğu açıktır. Ulaşım araçlarındaki (kara ve havayolları) artış, yeni yolların ve otoparkların yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bunun en güzel örneğini yine ülkemizde görebiliriz. Son yıllarda yapılan karayolları için milyonlarca mekrekairelik verimli ve yeşil alanlar yok edilmiştir. Hiç kuşkusuz yeni yollara gereksinim olacaktır, ama bilindiği gibi, her bölgenin fiziksel taşıma kapasitesi vardır, ve bu, çoğu zaman sınırlıdır. Ulaşım araçları sayısını gelişigüzel bir şekilde artırarak bu sınırı aşılması durumunda trafik sıkışıklığı önemli boyutlara ulaşacak ve trafik kazalarında artışa neden olacaktır. Ayrıca sayının bilinçsiz bir şekilde artırılması ile birlikte bu araçlardan çıkan zehirli gaz miktarında da artış görülmektedir. Bu nedenle halen Japonya, Fransa, Almanya gibi gelişmiş olan ülkelerdeki toplu taşımacılık ve demiryolu taşımacılığı göz önüne alınarak, bizde de denemesi sorunun çözümüne bir ölçüde yardımcı olacaktır.

Konuya turizm açısından yaklaştığımızda ise, aşırı yapılaşmaya ve sayfiye tesislerinin sudaki biyolojik zenginliklerin yok olmasına neden olması, turizm ile çevre kirliliği arasındaki ilişkileri ortaya koymaktadır. Sadece döviz, istihdam vb. ekonomik fonksiyonu ile dikkate alınmakta, turizm sektörünün ortaya çıkardığı çevre kirlilikleri ve sosyal maliyeti göz önüne alınmamaktadır. Turizm hareketlerinin sağlıklı ve sürekli olabilmesi için gidilecek bölgenin sosyal, siyasal ve ekonomik yönlere kadar olduğu kadar tıbbi ve ekolojik yönlerden de elverişli olması gerekmektedir. Proje aşamasında çevresel etki değerlendirilmesi (ÇED) yapılmaması, imar planlarına uyulmaması, gününbirlik kararların alınması, altyapı yatırımlarına gereken önemin verilmemesi çevrenin spekülatif kazanç

elde etme amacı ile verimli tarım arazileri (bazen de orman alanları) turizm sektörünün kullanımına girmekte, altyapısının olmaması nedeniyle atık suların denize gönderilmesi seçeneğine başvurulmaktadır.

Hiç kuşkusuz, bütün bu olumsuzluklar, toplum bireylerinin eğitim düzeylerinin düşük olmasından değil, tersine onların bireysel çıkarlarını toplumsal çıkarlardan üstün tutarak ekonomik anlamda kâr elde etme ve günübirlik yaşama düşüncelerinden kaynaklanmaktadır.

Ayrıca, toplum bireylerinin çevre kirliliği konusunda gereken duyarlılığı göstermemeleri, konunun siyasal platformda ele alınması yerine siyasi otoritelerin günümüze kadar uyguladıkları politikalar sonucu sorunun daha da büyümesi üzücüdür.

SONUÇ

Ortaya çıkaracağı sosyal maliyeti göz önüne almadan kişilerin sadece ekonomik anlamda kendilerini tatmin etme eğiliminde olmaları ve gün geçtikçe daha fazla gelir elde ederek daha iyi koşullarda yaşama isteklerinin güçlenmesi, çevre kirliliğini oluşturan ve arttıran en önemli etkenlerdendir. Bilindiği gibi, yeryüzünün yönetimine sahip olan canlılar, insanlardır. Bu nedenle, insanoglu sonuçta çevre kirliliğine neden olacak yaptığı her harekette kendi sonunu da hazırlamaktadır.

Ülkemizde uygulanan kalkınma planlarında kültürel değerleri olduğu kadar ekolojik dengeyi koruma, çevreyi temiz ve sağlıklı tutma ilkelerinin yer almasına karşın, uygulamaya geçirilemesi düşüncüdür.

Sorunun çözümü için, toplumun eğitim düzeyinin yükseltilecek nüfus artış hızının düşürülmesi ve insanların çevre konusuna

gereken duyarlılığı göstermeleri sağlanmalıdır. Nüfus artış hızının düşürülmesi fazla maliyet gerektirmeyen ve diğer alternatiflere oranla çözümü daha kolay olan bir yöntemdir. Günümüzde çevre kirliliğinin oluşmasında en önemli etkenin nüfus artışı olması ve doğal kaynakların daha da azaldığı dikkate alındığında, konunun önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bireylere temiz ve yaşanabilir çevre bilincinin aşılması ise, bir yandan okul eğitimi ile diğer yandan da aile bireylerinin davranışlarını çocuklarına örnek olacak şekilde düzenlemeleri ile sağlanabilir.

Diğer taraftan bütün toplumların uygulamış oldukları savurgan davranışlardan en kısa sürede vazgeçilmeli ve tüketmek amacıyla sahip olunan yiyecek-içecek gibi ürünler ile diğer malzemelerden maksimum yararlanma yoluna gidilmelidir. Örneğin; plastik, lastik, kâğıt, demir, alüminyum vb. maddelerin kullanıldıktan sonra tekrar işlenerek yeniden piya-

saya sunulması, bütün çevrecilerin isteğidir. Böylelikle ekonomik verimlilik de artmış olacaktır.

Çevre kirliliği konusunda yapılan bu tür tartışmalar bazı çevrecilerce gereksiz olarak nitelendirilebilir, ama yeryüzündeki bütün toplum bireylerine sonuçta kendilerini nasıl bir tehlikenin beklediği düşüncesi yerleştirilse sorunun çözümünde kısmen başarıya ulaşılmış olunacaktır.

Sonuç olarak; çevrenin bütün yönleri ile korunması, toplumların üzerinde durmaları gereken sorunlardan birisidir. Doğayı korumak, ekolojik dengenin bozulmasını önlemek ve kirlenmenin önüne geçmek, uzun süreli geleceğe yönelik bilimsel çalışmaların yapılması, ayrıca yeni kuşaklara doğa sevgisinin aşılması gerekmektedir. Dünya Çevre Örgütü'nün benimsemiş olduğu bir söz, konunun önemini ortaya koymaktadır: "Dünya çocuklarımıza bırakılmak üzere atalarımızdan bize emanet kaldı."

TEHLİKELİ VE TOKSİK ATIKLAR

PROF.DR. SERAP KARA*

ABSTRACT

HAZARDOUS AND TOXIC WASTES

Recent world trends show improvements in treatment and disposal of hazardous and toxic wastes. At stake is the purity of groundwater. Wastes have long been stored or disposed of in unlined impoundments and disposed of in landfills. Aided by precipitation, however, wastes can migrate into groundwater and wells. Surface runoff contaminates land and crops and with tainted groundwater can pollute waterways. Better waste management includes incineration, injection between rock layers and landfills with liners to stop leakage, injection wells can endanger groundwater groundwater and environmental pollution agencies expect all landfills to leak eventually. Monitoring wells are required at loath types of disposal sites.

Certainly the best way is either to invent a technology not producing any waste or to recycle/reuse/reclaim the occurred waste products.

Serap Kara, Professor, Faculty of Engineering & Architecture, Anadolu University, Eskişehir, TURKEY

Çeşitli endüstriyel, madencilik ve zirai aktivitelerle evsel, akademik ve ticari işyeri kaynaklarında oluşan, bünyelerinde kimyasal, biyolojik ve nükleer yapıdaki tehlikeli ve toksit maddeleri de bulundurabilen katı, sıvı ve gaz atıklar ve artıklar, miktarları, özellikleri, kaliteleri ve yeniden değerlendirilebilirlikleri açısından oldukça heterojen bir dağılım arz eder. (Kara ve Banar 1992; Wallach diğerleri 1989) Az bir kısmı doğada kendiliğinden zararsız ürünlere bozunabilen bu atıkların diğer bir bölümü doğal bozunma ürünlerinin zararları, kendilerinin ve ürünlerinin atmosfer bileşimine, yeraltı ve yerüstü sularına, toprağa ve dolayısıyla tüm canlı yaşamına, çoğu kez onarılmayacak derecede olumsuz etkileri, tehlikeli ve toksit nitelikleri itibariyle, üretiminden bertarafına, imhasına ve gömülmesine dek her safhası ile özel işlemler ve kompleks bir atık yönetimi mekânizması gerekir.

İşıl, fiziksel, biyolojik, mikrobiyolojik ve ekonomik açılardan yeterince değerlendirilmeden doğaya salınan atık evreleri arasında buharlaşma, ikincil tepkimelerle dönüşme, tozlaşma, patlama, yağmurlarla çökme veya toprağın poröz yapısına sızma, rüzgarlarla sürüklenme ve cisimler üzerinde emilme gibi doğal ve yapay etkenler aracılığı ile gerçekleşen sürekli bir çevrim ve dönüşüm söz konusudur; yani katı atıklar tozlaşıp buharlaşarak veya çözünerek gaz, buhar, çözelti, aerosol, toz veya bulamaç haline gelebileceği gibi, gaz ve sıvı atıklar da zamanla, fiziksel veya kimyasal yollarla katı şekle veya gaz atıklar yoğunlaşarak ve çözünerek sıvı şekle dönüşebilir.

Gaz atıklar ve biyolojik etkileri itibariyle fibrojenik, toksit, kanserojen, radyoaktif, allerjik ve inert özellikleriyle sınıflandırılabilen

tozlar doğal koşullarla uyumlu dinamik karakterleri itibariyle çoğu kez belirli bir yörede uzun süreli birikim sorunu yaratmaz, seyrelerek, taşınarak veya dağılarak, muhtemel kronik ve akut etkilerini, tüm evreni kapsayan geniş bir hacim içerisinde gösterirler. Kirletici deşarjları alan akarsular için de nisbeten benzer dinamik yapı söz konusudur. Tehlikeli ve toksit nitelikli parametreleri de içerebilen ve insan eliyle taşınamayan bu tür atıkların takibi, kaynağının tespiti ve kaynaktan başlayarak izlenmesi mümkündür (Kara ve diğerleri 1991).

Halbuki görünürde durgun yerüstü ve yeraltı su kaynaklarına sızarak, erişecek şekilde toprak üstüne veya altındaki jeolojik katmanlara terk edilen, önemli bir kısmı bizzat insan gücüyle taşınabilen katı ve bulamaç şeklindeki atık ve artıkların statik karakteri, bu atıkların diğer evrelere dönüşümleri, mikrobiyolojik, biyolojik kimyasal veya radyoaktif bozunma ve dönüşümleri ve su rezervlerinin etkilenmesi gibi faktörler de göz önünde bulundurularak, hızlı akümülayonları gözle görülebilen bu atıkların etkin yönetim ve denetim safhalarının uygulanmasını acil ve zorunlu kılmaktadır.

Bir atığın "Tehlikeli atık" olarak nitelendirilebilmesi parlayıcı

* Prof.Dr. Serap Kara: Lisans; A.U. Fen Fakültesi, Lisansüstü: Michigan State University ve University of Pittsburg, Chemical and Petroleum Engineering Department. Halen Anadolu Üniversitesi Çevre Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürüdür.

lık, korozyon yapıcılık, reaktiflik ve en önemli belirleyici unsur olarak toksit özelliklerine bağlıdır. Bir maddenin toksisite derecesini belirlemek üzere çeşitli tıbbi ve teknik yöntemler ve tanımlar kullanılabilir (*Kara ve Banar 1992*). Önemli çevre kirleticilerinin asıl önemi, toksikolojide LD₅₀ değerleri ile ölçülen toksisitelerinden ziyade mutajenik, karsinogenik, sinerterajerik ve antajonistik etkilerinden doğal koşullara ve ısıya uzun süreli dayanıklılıklarından, liposolubil özellikte olanların biyosantrasyonu veya biyomagnifikasyonu sonucu besin zinciri boyunca giderek zenginleşmesi dolayısıyla zincirin en sonunda yer alan insanın söz konusu bileşiğe en yoğun şekilde maruz kalmasından kaynaklanır. Ayrıca bir atığın tehlikesiz addedilebilmesi için pH'ı 5 olan çözeltide 24 saatlik katı-sıvı özütleme işlemine dayanan toksisite testi sonucunda oluşan çözeltideki çözünmüş madde miktarının içme suyu standartlarında yer alan bir grup toksit kirleticisi için belirlenmiş olan değerlerin 100 (tercihen 10) katını aşmaması şartı da aranabilir (*Probststein ve Hicks 1982*).

İsimleri dahi bu metinde tek tek zikretilemeyecek kadar fazla sayıdaki toksit maddeler kabaca;

a) fiziksel etkenler (UV ve iyonlaştırıcı radyasyon, asbest);

b) hava kirleticiler (yakma işlemleri sonucunda oluşan fotokimyasal duman içindeki 3,4 benzopyrene, ozon, azot oksitleri, kükürt dioksit, aldehitler, ketonlar, peroksitler başta olmak üzere, metal yüzey işlemlerinde ve altın elde etmek üzere kullanılan siyanürler nedeniyle açığa çıkan HCN gibi çeşitli organik ve inorganik gazlar, buharlar) ve tozlar (bazıları meslek hastalıklarına yol açan kurşun, krom, mangan, kadmiyum ve vanadyum gibi ağır metal tozları civa, nikel, berilyum toz ve aerosolleri ve asbest, silisyum tozları, bu metallerin ve bi-

leşiklerinin yer aldığı kullanılmış katalizör artıkları);

c) metaller ve organometaller, tozları, buharları, çözeltileri ve aerosolleri (yaşam için gerekli olmadığı bilinen kadmiyum, civa, kurşun ve nikel);

d) nitrit ve nitratlar (nitroz asit, nitrozamitler);

e) organohalojen bileşikler (yapıştırıcılar, tırnak cilası ve benzeri cila sökücüler; trikloretilen ve perkloretilen gibi kuru temizleyicilerde ve diğer temizleme proseslerinde veya tıpta anestetik olarak kullanılan çözücüler; benzin, dieldrin, aldrin ve heptaklor gibi pestisitler; insektisitlerin buharlaştırılmasında rol oynayan DD-VP, 2,2-diklorvinil dimetil fosfat; FCB'ler ve bugün insanlığın tanıdığı en toksit organik madde olan dioksin'in Vietnam savaşında yaprak dökücü olarak kullanıldığı PVC şişelerinin ve diğer klorlu bileşiklerin yakılması sonucunda oluştuğu bilinen 2,3,7,8 TCDD ve 2,4,5 T türevleri; reçine, boya, dezenfektan ve yağlama yağları gibi pek çok kimyasal ürünün yapı malzemesi olan fenol ve halojenli türevleri);

f) alkilleyici maddeler (dialkil sülfatlar, nitrozaminler ve nitrozamidler, alkan, sülfonik esterler, laktonlar, bazı aldehitler, kükürtlü ve azotlu hardallar, tekstil işlemlerinde buruşmayı önleyici, kaplamalarda yapıştırıcı, yağlama yağı katkı maddelerinde, jet yakıtlarında, insektisit, kemosterilant ve toprağı koşullandırıcı olarak kullanılan azdirin (etilenimin), tütünde bulunan N-Nitrosornicotine);

g) aromatik hidrokarbonlar (pek çok boyar maddenin üretiminde çıkış maddesi olan benzen ve 3,4 benzopyrene);

h) anestetik maddeler (halotan'lar ve freonlar);

i) gıda katkıları (nitritler, kömür katranı bazlı boyalar, şeker yerine kullanılan maddeler, sod-

yum sülfid, benzoik asit, bütillenmiş hidroksianisol ve hidroksitolen gibi prezervatifler, emülsifiye ediciler ve stabilizörler, prokarbonat gibi); ve

Türkiye'de sağlıklı bir katı, tehlikeli ve toksik atık envanteri mevcut olmamakla birlikte, toplam 2000 çöplüğün bulunduğu; yalnızca 8 milyon nüfuslu İstanbul'da günde 7 bin ton çöp toplandığını; bir kişinin ömrü boyunca 20 ton çöp ürettiğini; kişi başına üretilen ortalama günlük çöp miktarının 800 gram (köylü 300 gram, kentli 1,2 kg) olduğunu göstermektedir.

j) kendiliğinden oluşan toksik maddeler (estrogen, yosun ve deniz besini toksitleri, nitratlar, tütüleme yoluyla muhafaza edilen gıdalarda oluşan 3,4 benzopyrene gibi) şeklinde sınıflandırılabilirler (*Kara ve Banar, 1992; Moore ve Hicks, 1976; Burgaz ve diğerleri, 1992*).

ABD yasaları (EPA, RCRA, CERCLA, Superfund) uyarınca 1985 yılından itibaren ayda 100 kg'a (1984 öncesi 1 ton/ay) kadar tehlikeli ve ayda 1 kg'a kadar akut tehlikeli madde üreten kişi kurum ve kuruluşlar "tehlikeli atık üreticisi" sıfatıyla ciddi yasal zorunlulukları yerine getirmekle sorumlu tutulmakta, bu durumda ilgili hükümler yalnız endüstriyel tesisleri değil, her türlü biyolojik nükleer ve kimyasal tehlikeli madde ile uğraşan ve üreten eğitim ve araştırma kuruluşlarının AR-GE, eğitim ve tahlil laboratuvarlarını da kapsamaktadır (*Wal-lach ve diğerleri, 1989*). Gerçekler koleji, üniversite ve diğer akade-

mik eğitim-öğretim kuruluşları, araştırma laboratuvarları, hastane ve sağlık kuruluşlarının laboratuvarlarında kimyasal madde sonucunda çok çeşitli karışık çözücü, ayıraç, tepkime ürünleri ile ayraç veya solvent olarak kullanılan benzen ve karbontetraklorür, kirli cam kapları temizlemede kullanılan kromik asit çözeltileri gibi hemen her tip kimyasal madde artığının atılması gerekir. Hastanelerde klinik ve tıbbi testleri gerçekleştirmek ve hastaları muayene ve tedavi etmek üzere kullanılan maddeler ile elektrik atelyelerinde kullanılan ve PCB taşıyan yağları içeren kapasitör ve transörmörler yanında fotoğraf atelyelerinde veya röntgen banyolarında oluşan ve gümüş bileşiklerini içeren çözeltilerin ayrıca hemen her kampusta önemli oranda kullanılan mürekkep, tükenmez kalem, temizleyici ve boyaların tehlikeli atık sınıfına girdiği açıktır.

Endüstriyel kuruluşlarla, küçük ölçekli işyerlerinde, akademik eğitim ve araştırma ortamlarında yetkililerin, çalışma koşullarının uygunluğu ve emniyetli çalışma ortamlarının sağlanması, tehlikeli ve toksit maddelerin uygun kullanımı gibi koşullarla ilgili olarak bilinçlendirilmesi ve sorumlu tutulması gerekir

Dünyanın toplam atıklarıyla, tehlikeli ve toksit atık miktarı kesin olarak bilinmemekle beraber, yalnızca çöpler ve diğer katı (ve bulamaç) atıklarla ilgili güncel literatür ve araştırmalar (*Kara ve Banar, 1992*);

a) dünya genelinde yılda üretilen çöp miktarının, dünya ile ay arasındaki mesafeye eşdeğer uzunluktaki 28 milyon vagonlu bir treni doldurduğunu;

b) 1976 yılı itibarıyla kişi başına düşen yaklaşık 44 kg katı atığın oluştuğu A.B.D.'de yılda ortalama 4 milyon ton tehlikeli atığın sıhhi belediye atık sahalarına (çöplük) kaydedildiği ve buradan da zamanla toprak altına doğal içme suyu rezervlerine sızdığını; 1950-1985 yılları arasında toprak üstüne ve altına terkedilen yaklaşık 6 milyar ton toksit nitelikli atığın savaş gazları ve radyoaktif gibi kanser, doğuştan sakatlıklar, çocuk düşüklükleri, sinir bozuklukları, kan hastalıkları ve karaciğer, böbrek ve gen tahribatına maruz kalma riskini giderek attığını; 1981 yılında A.B.D.'de EPA tarafından yönetilen 264 milyon ton toksit nitelikli atığın en büyük kısmının (% 71) kimya ve petrol, % 22'sinin metal endüstrilerinden, % 7'sinin ise diğer kaynaklardan oluştuğunu; yani kimyasal işlem yapan tesislerin, A.B.D. tarafından yönetilen tehlikeli atıkların yaklaşık üçte ikisini (180 milyon ton) oluşturduğunu;

c) bugün Türkiye'de sağlıklı bir katı, tehlikeli ve toksit atık envanteri mevcut olmamakla birlikte, toplam 2000 çöplüğün bulunduğu; yalnızca 8 milyon nüfuslu İstanbul'da günde 7 bin ton çöp toplandığını; bir kişinin ömrü boyunca 20 ton çöp ürettiğini; kişi başına üretilen ortalama günlük çöp miktarının 800 gram (köylü 300 gram, kentli 1,2 kg) olduğunu göstermektedir.

Büyük ve orta ölçekli sanayi tesislerinden atılan arsenikli, asitli (HCl), siyanürlü (HCN) bileşiklerle, PCB içeren yağlı çamurlar, bir zamanlar toprak yolların tozunmasını önlemek üzere kullanılmış olan dioksin türevleri, naptalin, patlayıcı madde, tarım ilaçları ve pestisitler, minamata hastalığı oluşturan civa ve "Itai, Itai" hastalığına yol açan kadmi-

yum, kullanılmış katalizörler gibi bileşiklerle ikinci derecede önem taşıyan evaporatör tuzları, ham su yumuşatıcılarından oluşan veya atık gaz ıslak yıkayıcılarından çıkan çamurlar muamele edilme, arazi tahsisi ve kaçak atık ticareti gibi hususlarda yeterince sorun yaratırken, bir de adı şehir çöpleri üzerine kaçak yollarla veya bilinçsizce atılan ve yıkılmaları sakıncalı olan boya incelticiler, pestisitler ve insektisit spreylere, antifriz, PVC şişeleri, klorlu beyazlatıcılar, tırnak cilaları, eski televizyonlardaki PCB'ler, kuru temizleyicilerden çıkan trikloretilen ve perkloretilen çözeltileri, atılan saatlerdeki ve kurubatoryalardaki civa ve benzeri maddeler konuyu daha da karmaşıklştırmaktadır.

Bugün tehlikeli ve toksit atıkların kontrolü ve yönetimi, ayrı bir endüstri kolunun oluşturulmasını gerektirmiştir. Ekonomik değer taşıyan bir maddenin çevresel etkisi (= $axbxc$) üç temel faktöre;

a. kirletici madde üreten nüfus;

b. kişi başına üretim veya tüketim birimi sayısı;

c. teknolojiye bağlı olarak ekonomik değer birimi başına üretilen kirliliğe bağımlı olup toksit atıkları yöneten endüstrinin kapsadığı proses dizisi ve temel işlemleri, öncelikle atıkların teknolojik üretim yöntemlerinin kontrolü, atıkların azaltılması ve bu atıkların doğrudan veya dolaylı olarak yineden kullanılabilirliklerinin tespiti ile başlar ve stoklama, yükleme, taşıma, toprağa gömme, yeraltı katmanları arasında depolama veya yakma safhalarını kapsar, ABD'de toplam atık miktarının üçte ikisi (176.7 milyon ton hacminin azaltılması ve toksit etkinin giderilmesi için biyolojik bozundurma, kimyasal ve fiziksel dönüştürme veya yakma metodlarıyla muamele edilmekte; geri kalanın 135.8 milyon tonu atık şeklinde veya varil ve benzeri

kaplar içerisinde muhafaza edilmekte; 154.7 milyon tonu ise injeksiyon kuyuları, uygun yeraltı katmanları arasına gizlenme, gömme, kirli toprağın temizlenmesi ve vitrifikasyonu gibi çeşitli bertaraf metodlarına tabi tutulmaktadır. Bu tür maddelerin, kesinlikle, sulandırılmış veya çözücü ile seyreltilmiş vaziyette şehir kanalizasyonuna ulaşacak kaynaklara dökülmemesi; aksine asitlik veya bazik nitelikli olanlar nötralize edildikten, aşırı su veya çözücü filtrasyon, destilasyon ve benzeri yollarla ayrıştırılmış veya geri kazanılıp konsantre edildikten sonra, gerekli ön işlemleri görmüş ve miktar ve hacimce en aza indirgenmiş atıklar olarak, şişeler, plastik kaplar veya korozyona dayanıklı teneke kaplar içinde özel teçhizatlı bidonlarda ancak kısa bir süre uygun koşullarda ve sağlıklı şekilde muhafaza edildikten sonra, özel alanlara sevk edilmek üzere ilgili makam ve kuruluşlara teslim edilmeli veya tehlikeli ve toksit maddelerin önemli bir kısmının geri kazanılması ve yeniden kullanılması veya ayrı bir yan ürüne dönüştürülmesi için spesifik yollar aranmalı, laboratuvar denemelerinde mümkün olduğunca mikro-ölçekli çalışmalara ağırlık verilmelidir. Ayrıca kimyasal maddelerin kullanıldığı deney sayısını minimize etmek üzere istatistiksel deney tasarımı mutlaka yapılmalı, böylece deneme yanılmalarında madde kaybı da optimize edilmelidir.

Ayrıca endüstriyel kuruluşlarla, küçük ölçekli işyerlerinde, akademik eğitim ve araştırma or-

tamlarında yetkililerin, çalışma koşullarının uygunluğu ve emniyetli çalışma ortamlarının sağlanması, tehlikeli ve toksit maddelerin uygun kullanımı gibi koşullarla ilgili olarak bilinçlendirilmesi ve sorumlu tutulması gerekir. Bu hususlarda OSHA ve BPM standartları ve ILO ile güncelleştirilmiş ve geliştirilmeleri zorunlu olan İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği ile ilgili yasalar ve fiili hizmet süresini de belirleyen Memurlar Kanunu, Maden Kanunu, Çevre Kanunu ve yönetmelikleri ile yeni oluşturulan ÇED taslağı gibi daha pek çok kaynak yol gösterici nitelik taşır.

Tehlikeli atıkların kontrolsüz tarzda, denetimsiz olarak, atmosfere, toprak üstü ve toprak altı atık safhalarına terk edilmesi, yasal olmayan yollarla gömülmüş olan zehirli atık bidonlarının, yakma tesislerine atılan beslemenin uygunsuzluğunun, yasa ve standartlardaki boşlukların, kirlenmiş doğal içme suyu kaynaklarının ve kirlenmiş toprağın temizlenmesinde karşılaşılan güçlüklerin yarattığı ciddi sorunlar ve şehirlerin tümüyle boşaltılmasına, binlerce insanın toplu ölümüne yol açan felaketler (Love Canal, Swartz Creek, Seveso/IC-MESA, Niuse Valley, Manchester/Salford, Pennsylvania/Donora, New York felaketleri gibi), başka kaynaklarda (Kara ve Banar, 1992; Kara ve Diğerleri, 1991) detaylı şekilde belirtilmiş; bu eserlerde atık yönetiminin çeşitli safhalarıyla ilgili uygun ve güncel usuller, teknik ve teknolojik yönleriyle örnekler verilerek açıklanmış ve ilgili eserlere atıf yapılmış,

risk yaratan maddelerin ve parametrelerin kantitatif ve gözlemsel etkileri ayrıntılı biçimde izah edilmiştir.

Geçmişte yaşanan acı deneyimlerden gerekli dersi alarak, daha bilinçli, aktif, özverili şekilde, toplumumuzun en tabii hakkı olarak beklediği kısa ve uzun vadeli önlemlerin iyi niyetli etkin bir işbirliği içinde acilen gerçekleştirilmesi yöremiz açısından da çok özel önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

KARA, S., Banar, M., "Katı, Tehlikeli ve Toksik Atıklar", Eskişehir Valilik makamına sunulan ön etüd raporu, 29 s., Eskişehir, Ağustos 1992.

BORAIKO, A. A., " Hazardous waste ", National Geographic, March 1985.

KARA, S., Kaytaoğlu, S., Döveroğlu, T. ve Var, F., Sabit Emisyon Kaynaklarında Hava Kirlenici Bileşenlerin Ölçüm Yöntemleri, Teknik Okul Notları, Türk Mühendisler ve Mimarlar Odası Birliği, Kimya Mühendisleri Odası Ankara Şubesi, 373 s., Ankara, 27-31 Mayıs 1991.

KARA, S., Yıldırım, M.E., Kaytaoğlu, S., Döveroğlu T. ve Var, F., "Eskişehir: Yapısı, Zenginlikleri ve Faaliyet Alanları ile Bütünleşen Çevre Kalitesi", (UNESCO Haftası Dolayısıyla Hazırlanmıştır), Anadolu Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Konya Mühendisliği Bölümü, Eskişehir, Kasım 1991.

PROBSTEIN, R.F. ve Hicks R.E., Synthetic Fuels, Mc Graw Hill, New York, 1992.

MOORE, J.W. ve Moore, E.A., Environmental Chemistry, Academic Press, New York, 1976.

BURGAZ, S., Rezenko, R., Kara, S. ve Karakaya, A.E., "Thioethers in urine of sterilization personnel exposed to ethylene oxide" Journal Of Clinical Pharmacy and Therapeutics, 1992.

WALLACH, P.G., Davidson, J.J., Atlas, M. ve Meade, K.R., Environmental Requirements for College and Universities, Hale and Dorr, Washington D.C., 1989.

TURİZM VE HALK KÜLTÜRLERİ

YRD.DOÇ.DR. SAİT EVLİYAĞLU*

Turizm deyince aklımıza güneş, deniz, kum, dağ, orman, tarihsel ve arkeolojik kültürler gelir; turistlerin istirahatlerini sağlayacak otel, motel, kamp, çadır, mokamp ve her türlü konaklarına tesisleri gelir.

Her dereceli okullarımızda sempozyum, seminer ve konferans gibi bilimsel çalışmalarımızda, hatta üniversitemizdeki derslerde hep yukarıda adı geçen konular ele alınır. Halbuki yaklaşık elli yıldan bu yana Batı ülkelerindeki turizm kuruluşlarıyla ilgili olarak yapılan çalışmalarda her türlü halk kültürlerine ve halk kültürlerinin önemli dallarından biri olan halk danslarına geniş çapta yer verildiğine tanık oluyoruz(*). Yalnız dansların da mı? Hayır, bölgesel halk sanatlarına, bu münasebetle hatıra eşya dediğimiz el işlerine, bölgesel giyim kuşama ve bölgesel ve ulusal halk yemeklerine de önemle yer verildiğine tanık oluyoruz.

Gerçi bizim yurdumuzda halk dansları başta olmak üzere, turizm yayınlarında haber ve bilimsel makaleler yer almaya başladı(**). Fakat halk kültürümüzle ilgili turistik çalışmalarımız batıdaki

düzeğe henüz ulaşamadı. Nitekim ve nicelikte paha biçilmez halk danslarımız olduğu halde Batı ülkelerindeki gibi gelenekselleşmiş festival ve şenliklerimiz yok.

İngiltere'nin Langollen, Sidmound; Fransa'nın Dijon, Confolen; İtalya'nın Pescara ve Agrigento; Polonya'nın Zakopene şehirlerindeki gibi festivaller gerçekleştirilemedi. Yurdumuzda da bazı dernek ve kurumlar, bazı vakıflar ve teşekküller denemeler yaptı, fakat bir türlü gelenekselleşme gerçekleştirilemedi.

Bu konudaki en büyük atılımları bizde Halkevleri, üniversiteler ve Yapı ve Kredi Bankası yaptı. Daha sonra bazı büyük şehirlerimizin belediyeleri bu konuyu ele aldı. Fakat onlar da uzun süre yürütemediler. Bu konuda en büyük başarıya Yapı ve Kredi Bankası ulaştı. Bu banka, "Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisi" adı altında bir kuruluşla 1956-1969 yılları arasında, her yıl tekrarlayarak tam 16 kez on günlük bir "Halk Oyunları Bayramı" kutladı.

Türkiye, halk kültürlerinin birçok tür ve konuları ve özellikle halk dansları bakımından dünyanın en zengin ülkelerinden biridir. Konya-Çatalhöyük

kazılarındaki buluntular, Anadolu'daki halk kültürlerinin ne kadar eski tarihlerden beri biriktirilerek getirildiğinin en belirgin kanıtlarından biridir. Böyle olmasına karşın halk kültürlerimize turizm konusu bakımından sahip çıkamamışız.

Turist sayısı bakımından dünya sıralamasında sürekli olarak en başlarda yer alan ve bütçesinin en büyük bir bölümünü turist gelirleriyle sağlayan İspanya'nın durumuna bir göz gezdirelim. İspanya deyince kuşkusuz aklımıza güneş, deniz ve kum gelir. Ama gitar ve kastanyet eşliğindeki İspanyol dansları, boğa güreşleri, doğa güzelliklerinden daha mı az ilgi çekicidir? Arenalar ve İspanyol meyhaneleri (ki bunlar da gelenekselleşerek İspanyol halk kültürleri arasındaki yerini almıştır) turist için daha mı az görülmeye değer turistik olaylardır?

Güneş, deniz, kum, orman, doğa olaylarıyla, otel, motel, kamp, kamping, plaj, han, hamam, kervansaray gibi turistik konaklama tesislerini her ülkede az çok bulmak mümkündür. Ama sözü edilen ya da gezilip görülmek istenen ülkenin daha çok bölgesel halk kültürlerinde toplanan az mı? yansımaz mı?...

* Yrd.Doç.Dr. Saıt Evliyağlu, Gazı Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitimi Fakültesi'nde öğretim üyesidir.

Bölgesel halk dansları, halk müziği, halk giysileri, bölgesel yemek ve içkilerle dolu mutlaklar, tümüyle ulusal ve bölgesel kültürler... Kuşkusuz bunlar, ölü tabiat diyebileceğimiz dağ, taş, kum, deniz, orman, otel, motel, han hamam, canlı olan insanların kendisinden daha önemli değildir.

Bu bakımdan tüm gelenek ve görenekleriyle, uygulamalarıyla halk kültürleri turizmin ana konuları arasındaki yerini bir an önce almalıdır.

NOTLAR

(*) EVLİYAĞLU, Sait, "Turizmin Halkbilimi ile İlişkisi", **Folklor-Halkbilimi Dergisi**, Cilt-4, Sayı. 37, Mart 1989.

(**) Ergun Göksan, Türkoloji, (İzmir, 1978) adlı eserinin 36. sayfasında "Folklor Değerlerinin Yok Oluşu" ara başlığı altında konu ile ilgili olarak şunları söylüyor:

"Uluslararası turizm nedeniyle ülke özelliği, niteliği bozulmakta,

bir tür hamburger mutfağı endüstrisi yapılmaktadır. El sanatlarındaki geleneksel çizgiler yok olmakta, bunun yerine uluslararası turizmin geliştirdiği pazara uyum gösteren tür yer almaktadır. Folklor, milli danslar da uluslararası turizmin gerektirdiği ve bu açıdan pazar olabilmek amacıyla hakiki ve eski şeklini kaybetmektedir. Yabancı turistlerin bir gece kulübünde sıkılmadan seyredebileceği değişikliklerle gerçek niteliğini yitirmektedir..."

ÖNEMLİ NOT:

Bir süreden beri ANATOLIA Dergisi'nin bazı sayıları promasyon amacıyla abone olmayanlara da gönderilmekteydi. Ancak, elinizdeki sayıyı izleyen dergiden itibaren dağıtım; yalnızca abone olarak olanlara yönelik yapılacaktır.

Tüm "Anatolia Dostları ve Okuyucuları"na önemle duyurur, abone olmalarını önemle rica ederiz.

ANATOLIA

Leisure, Recreation & Tourism Abstracts

DECEMBER 1991 VOLUME 16 NO 4

LIST OF SERIALS ABSTRACTED

Listed below are the titles of the serial publications (excluding most annual reports and conference proceedings) abstracted during 1991 for this journal. All the titles are given in full, except abbreviated titles taken from secondary publications such as *Referativnyi Zhurnal*.

Many other serials were scanned during 1991 but no relevant articles were selected. A full list of all the serials scanned for items suitable for abstracting for the CAB ABSTRACTS database and the whole range of CABI's abstract journals is given in the *CAB International Serials Checklist, 1988 edition*. The publication includes ISSN's and publishers' addresses.

ACHPER National Journal
Acta Turistica
Activities, Adaptation & Aging
Affari Sociali Internazionali
Agricultural Economic Report - Economic Research Service, US
Department of Agriculture
Agriculture & Resources Q quarterly
Alternative Network Letter
American Journal of Agricultural Economics
American Journal of Economics and Sociology
Amusement-Industrie
Ana oia
Annals of Tourism Research
Annual in Therapeutic Recreation
Applied Geography (Sevenoaks)
Arbeitsrapport - U-landsavdelningen, Sveriges Lantbruksuniversitet
Arctic
Area
ASA Monographs - Association of Social Anthropologists of the
Commonwealth
ASEAN Economic Bulletin
ASG-Materialsamling
Asian Journal of Physical Education
Aussi's Sport Action
Australian Geographer
Australian Parks & Recreation
B.A.T. Schriftenreihe zur Freizeitforschung
Balneologia, Gyógyfürdőügy, Gyógyidegenforgalom
Bangkok Bank Monthly Review
Biological Conservation
Biological Report, Fish and Wildlife Service, US Department of the
Interior
BITS Information
British Journal of Physical Education
Buchreihe über die Entwicklung des Sports
Bulletin de la Société Belge d'Etudes Géographiques
Bulletin of the Faculty of Biosources, Mis University
Bulletin of the Kyushu University Forests
Bulletin of the Pan American Health Organization
CAHPER Journal
Canadian Geographer
Canadian Journal of Agricultural Economics
Canadian Journal of History of Sport
Canadian Journal of Sport Science
Caribbean Review
Centring
Collana della Scuola Internazionale di Scienze Turistiche, Roma
COM Documents, Commission of the European Communities
Commerce in Belgium
Contours (Bangkok)
Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly
Countryside Commission Publication
CSW, Chartered Surveyor Weekly
Cultural Trends
Datashet - Sports Council
Development Studies Working Papers - Institute of Social and Eco-
nomic Research, Rhodes University
Développement Culturel
Digest of Tourist Statistics
Discussion Paper - Australian National University, Centre for Eco-
nomic Policy Research
Discussion Paper - Department of Economics, University of
Lancaster
Discussion Paper in Economics - Department of Economics, Univer-
sity of Queensland
Discussion Paper in Economics - University of Buckingham
Discussion Paper Series - School of Business & Technology, Univer-
sity of Western Sydney (Macarthur)
Discussion Papers in Natural Resource Economics
Dissertation Abstracts International, A, Humanities and Social
Sciences
Dunakanyar
E+D, Entwicklung + Développement

2156 IÇOZ, O. [Promotion and marketing strategies in the tourism sector.] Turizm sektöründe tanıma ve pazarlama stratejileri. *Anatolia* (1991) 2 (15/16) 35-39 [Tr, en, 5 ref., OP]

The article describes the promotion and marketing strategies used in the Turkish tourist industry and some information as to how to implement these strategies is outlined. When various marketing strategies are taken into account, it has been observed that the intensive growth strategy at macro level needs to be applied. Turkey must diversify its tourism product and target more markets.

1414 KOZAK, N. [After the First National Tourism Congress.] Ulusal turizm kongresinin ardından... *Anatolia* (1990) 1 (10/11/12) 36-40 [Tr, en, OP]

The first National Tourism Congress was held in Kuşadası, Turkey, from 16-19 November 1990. The problems facing the Turkish tourist industry were discussed and the suggestions prepared by the working groups forwarded to central administration. Participants included tourism professionals as well as academics.

1415 GÖKDENİZ, A. [Package tours and production phases.] Paket turlar ve üretim safhaları. *Anatolia* (1990) 1 (10/11/12) 44-48 [Tr, en, 7 ref., 1 tab., OP]

International tourist travel is growing and was estimated at some 500 million trips in 1990. Tourists tend to travel either independently or on package tours. Recent years have seen a great increase in the number of package tour holidays to Turkey. Most package tours are organized by foreign tour operators and usually promote Turkey on the basis of 'sand, sun and sea' attractions. It is argued that in order to achieve stable tourism development greater attempts should be made to promote Turkey as a cultural tourism destination.

1457 ATAOL, A., ÖZMEN, Ö., KATINLI, A. [The role perception of tourism personnel in the promotion of Turkey.] Türkiye'nin tanıtılmasında turizm görevlilerinin rollerini algılamaları. *Anatolia* (1990) 1 (10/11/12) 4-12 [Tr, en, 15 ref., 10 tab., OP]

Turkey has made considerable progress in establishing itself as an international tourist destination in recent years. However, only through effective promotion can Turkey reach its full potential. The study examined the role perception, effectiveness and demographic characteristics of people engaged in promoting Turkey. The sample consists of 45 employees working as tourist guides, public relations officers, tour operators, receptionists, and waiters among others, based in Izmir and Marmaris. The results show that people consider themselves to be promoting the Turkish tourist industry effectively. Improving the efficiency of personnel is being achieved through further training.

CONSUMER BEHAVIOUR

2157 GILBERT, D.C. An examination of the consumer behaviour process related to tourism. In *Progress in tourism, recreation and hospitality management. Volume 3* (edited by Cooper, C.P.). Lyngington, Hants, UK, Belhaven Press (1991) 78-105 [En, 106 ref., 3 fig., 2 tab., OP] Department of Management Studies for Tourism and Hotel Industries, University of Surrey, Guildford GU2 5XH, UK

Tourism holiday choice can be treated as a consumption process which is influenced by a number of different factors. While research has been carried out, both in pre-travel, tourist origin areas and also in tourist destinations as post-decision studies, to date little empirical evidence exists to explain the process in any detail. The chapter attempts to examine the main areas of motivation, image, tourist role, family behaviour and consumer models. Motivation is widely singled out as a major determinant of consumer behaviour. *Wahab* (1975) regarded it as fundamental to tourism studies and provides: an assessment of motivation. Other approaches to the study of motivation include the psychographic classification developed by *Flug* (1974); psychological approaches to motivation developed by *Pearce* (1982) and others derived from the writings of *Freud*, *Dzin* (1981) identified seven different perspectives on the analysis of travel motivation. The identification of tourist roles evolved from the work of sociological theorists such as *Goffman* (1959). Theoretical studies focusing on the sociological aspects of the tourism role were developed in the 1970s through the work of *Cohen* (1972, 1974), *MacCannell* (1976) and *Smith* (1977). The main theories of consumer travel behaviour are then discussed.

2101 IÇOZ, O. [The impacts of inflation on the tourism sector.] Enflasyonun turizm sektörüne etkileri. *Anatolia* (1991) 2 (13/14) 19-21 [Tr, en, 6 ref., OP]

High inflation is a significant factor affecting tourism demand and the tourism sector in developing countries. International tourism is highly susceptible to changes internal (e.g. prices) and external (e.g. global economic trends) to the industry. The inflationary consequences of tourism can arise in several different ways. Retailers in tourist areas often raise their prices in the knowledge that they will continue to find a market among affluent tourists. Inflation in tourist destination areas is also caused by land values, with tourism generating additional demand for land. The extent to which inflationary price increases are compensated for local residents by economic benefits such as increased employment and income is uncertain.

2102 BRIASSOULIS, H. Methodological issues: tourism input-output analysis. *Annals of Tourism Research* (1991) 18 (3) 485-495 [En, fr, 20 ref., OP] Rodou 12, Maroussi 15122, Athens, Greece.

Input-output analysis applied to the analysis of the economic impacts of tourism has many advantages, but suffers from serious limitations. The article reviews the literature and identifies the methodological issues in tourism input-output

2209 KAHRAMAN, N. [The importance of thermal springs in the area of health tourism.] Sağlık turizmi kapsamında kaplıcalarımızın yeri ve önemi. *Anatolia* (1991) 2 (15/16) 10-12 [Tr, en, 6 ref., OP]

The article highlights the value of thermal springs as a natural resource which can be used to develop health tourism in Turkey. It is argued that the national tourism organization should undertake the promotion of this sector of the industry. The article warns of the need to construct environmentally sensitive resorts in order to safeguard the natural hot spring environment and also to develop aesthetically pleasing settings for visitors.

2210 KARTAKI, A. [The integration of Turkish folklore to tourism and the education of folklore.] Türk folklorunun turizm entegrasyonu ve halkbilim eğitimi. *Anatolia* (1991) 2 (13/14) 10-15 [Tr, en, ref., OP]

The article discusses the aspects of Turkish folklore which can be regarded as an asset for the tourist industry. Understanding Turkish culture should be part of tourism educational curricula and Turkey should be actively promoted abroad as a culturally interesting destination.

2211 GÖKDENİZ, A. [The analysis of the rates of package tours according to the tour operators and regions in our country.] Ülkemizde düzenlenen paket turlarda tur operatörlerine ve bölgelere göre fiyat karşılaştırma analizleri. *Anatolia* (1991) 2 (13/14) 39-42 [Tr, en, 2 tab., OP]

The article discusses the promotion of Turkey as a package holiday destination in several European countries. Demand for package holidays in Turkey has increased rapidly in recent years. The main reason offered to explain this is the effective promotion of Turkey abroad. Local culture, architectural heritage and entertainment are important attractions.

2179 AĞAĞLIL, O. K. [A suggested solution for the greatest problem facing Turkish tourism.] Türk turizminin en büyük sorunu ve çözümüne ilişkin bir öneri. *Anatolia* (1991) 2 (15/16) 19-21 [Tr, en, 2 ref., 1 tab., OP]

The deficit in trained personnel is the most significant problem facing the tourist industry in Turkey. Improving the qualifications of the workforce will improve efficiency in other areas such as marketing and selling and increase overall productivity. Solutions to training the 460 000 unskilled personnel which presently exist in the tourism industry are difficult to formulate. The article argues that solutions can be found beyond the realm of formal education. One approach is to utilize tourist facilities during off-season periods to train personnel. The article outlines how 460 000 unskilled persons can be trained using such a method within three years.

DESTINATIONS, TOURISM IMPACT

2231 TOLUNGUÇ, A. [Contemporary tourism and peace.] Çağdaş turizm ve barış. *Anatolia* (1991) 2 (13/14) 31-34 [Tr, 9 ref., OP] School of Journalism & Mass Communications, Ankara University, Ankara, Turkey.

The article aims to refute the frequent claim that tourism contributes to world peace. It is argued that tourism prepares the ground for friction and conflict and can develop false and distorted images.

2232 SNEPENTER, D. J.; JOHNSON, J. D. Political self-identification and perceptions on tourism. *Annals of Tourism Research* (1991) 18 (3) 511-515 [En, 17 ref., 1 tab., OP] College of Business, Montana State University, Bozeman, MT 59717, USA.

This study investigates the role of political self-identification as a correlate to the economic, social and environmental impacts of tourism. This variable places an individual along a continuum ranging from very liberal to very conservative. Since tourism development is often closely tied to governmental planning, regulation and promotion, political self-identification should, it is expected, be correlated with perceptions of the positive and negative consequences of tourism on the host community. Specifically, this research examines whether the perceived economic, social and environmental impacts of tourism are related to an individual's political self-identification. The sample for the survey was drawn from residents of the five tourism counties in the state of Montana, USA. The findings suggest that there is a relationship between one's political persuasion and attitudes towards tourism. Conservatives, moderates and liberals tended to differ on whether meeting tourists is a valuable educational experience. Some environmental impact indicators were also found to vary with respect to political self-identification.

KİTAP

İŞGÜCÜNÜ VERİMLİ KULLANMA TEKNİKLERİNİN
TURİZM SEKTÖRÜNE UYGULANMASI

Orhan Kemal Ağaoğlu

Ankara, 1992

16 x 24, 203 sayfa

ISBN 975 440 109 8

Turizm, ekonomik faaliyetler sıramasında dünya genelinde ikinci büyük endüstri haline gelmiştir. Buna aslında pek şaşmamak gerekir. Zira neresinden bakılırsa bakılsın turizm, insanın günlük yaşamın da bile içiçe olduğu faaliyet alanı, öznesiyle, nesnesiyle insan olan bir uğraş koludur. Böyle olunca da, insan faktörü, bu endüstrinin başlıca konusu olmaktadır. Tüm diğer işletmelerde olduğu gibi nihai amacı, kâr sağlamak olan turizm işletmelerinin özellikle, insan unsurunu en verimli bir şekilde kullanmaları gerekmektedir.

Yapılan gözlem ve elde edilen ampirik bulgular, Türkiye genelinde turizm işletmelerinde çalışan işgücünün verimli kullanılmadığı gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Bu gerçekten yola çıkarak hazırlanmış olan "**İşgücünü Verimli Kullanma Tekniklerinin Turizm Sektörüne Uygulanması**" kitabı, "işgücünü optimum verimi elde etmek için ne yapılmalı?" sorusunun karşılığını aramaya yönelmiştir.

Kitabın yazarı bu amaçla; yerli ve yabancı kaynaklardan derlenen klasik işletmecilik öğretileri ile pratikte uygulanan yöntemleri karşılaştırarak ve pratisyenlerle tartışarak bir senteze varmış ve sonuçta işgücünü verimli kullanabilme yolları olarak şu bulgulara ulaşmıştır

- İşletme organizasyonu,
- İş ve görevlerin envanter ve tanımı,
- Personelin yönetimi, ve
- İş ve işgücü planlaması.

"**İşgücünü Verimli Kullanma Tekniklerinin Turizm Sektörüne Uygulanması**" kitabı, bu alanda var olan boşluğun doldurulmasına yönelik olarak yukarıda ana başlıkları verilen hususlarda, konuları çeşitli örneklerle zenginleştirerek açıklamaktadır.

Kitap içerdiği konuları dört ana başlık altında toplamış ve incelemiştir. Birinci bölümde turizm endüstrisinin tanımı yapılmakta ve sektörlerarası yeri üzerinde durulmaktadır. Bu bölümde turizm endüstrisinin ülkemiz ekonomisi içerisindeki yerine kısaca değinilerek, Türkiye'de bu alanda çalışan kurumların sektör ayrımları üzerinde durulmaktadır. İkinci bölümde ise, turizm işletmelerinin mevcut durumu ve verimlilik sorunları üzerinde durularak, verimlilik kavramının turizm işletmeleri açısından olan önem anlatılmaktadır. Turizm işletmelerinde işgücünün verimli kullanılması teknikleri, kitabın üçüncü bölümünde yer almaktadır. Bu kısımda işgücünü verimli kullanma tekniklerinden olan işletme organizasyonu, personel yönetimi, iş ve görev envanteri ve tanımı, iş ve işgücü planlaması konuları kitabın bu kısımda ayrıntılı olarak ve örnekler verilerek açıklanmaktadır.

Kitap, dördüncü bölümde işletme ve işgücünün verimlilik açısından formüller denetimi konusu işlenmektedir.

"**İşgücünü Verimli Kullanma Tekniklerinin Turizm Sektörüne Uygulanması**" kitabı Türkiye'de pek çoğu biribine çok fazla benzerlik gösteren kitaplar içerisinde, bazı eksik yanları olsa bile, özgün bir yapıt olması açısından önemli bir boşluğu dolduracaktır. Kitabın yazarı, pek çok yayında olduğu gibi konuları içi boş sözlerle değil, olabildiğince ampirik bulgu ve yöntemlerden yararlanarak açıklamaktadır.

"Otel İşletmeciliği" kitabı, ANATOLIA Turizm Yayınları Merkezi'nden edinilebilir.

OCAK 1993'TEN İTİBAREN HİZMETİNİZDEYİZ...

TERMAL OTEL
ORUÇOĞLU
AFYON

250 YATAK KAPASİTESİ, AYRICA 200 YATAK KAPASİTELİ 28 APART VİLLASI, KAPALI VE AÇIK YÜZME HAVUZLARI, OLAĞANÜSTÜ SPOR OLANAKLARI, HER ODASINDA UYDU YAYINI İLE RENKLİ TV., ODALARINDA TELEFON VE BUZDOLABI, TERMAL BANYO, NİTELİKLİ PERSONELİYLE GERÇEK BEŞ YILDIZ KONFORU, RÜYALARINIZIN SAĞLIKLI YAŞAM, SPOR VE KÜR MERKEZİ

KÜR MERKEZİNDE;

Romatizmalar, Eklem sertlikleri, Çocuk felci. Böbrek ve İdrar yolu taşları, Astım ve Bronşit, Dolaşım bozuklukları, Cilt hastalıkları ve Enfeksiyonlar...

konusunda uzman tıp personelinin denetiminde zayıflama ve termal kürleriniz yönlendirilecek.

sizleri konuk etmek mutluluğumuz olacaktır...

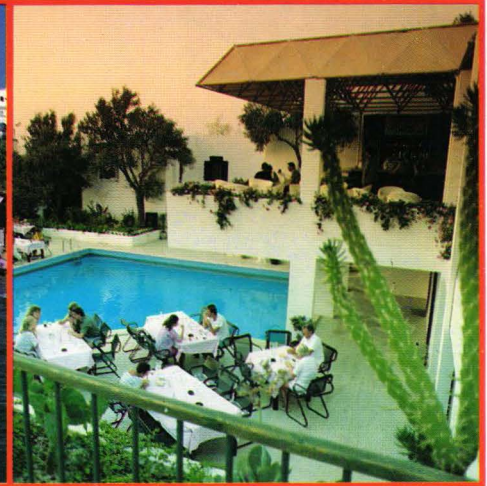
BURO

ORUÇOĞLU İŞHANI KAT: 3
TEL: (491) 34 111 (AFYON)

ORUÇOĞLU HOLDİNG

OTEL

Ömer-Gecek Kaplıca Merkezi
(İSTANBUL-KÜTAHYA yolu üzeri)

Türkiye'yi kalkınma heyecanı sarıyor.

Türkiye Kalkınma Bankası bir misyon bankası. Temel görevi, ülkemizi 2000'li yıllara taşıyacak kalkınma heyecanını bütün finans gücüyle desteklemek.

Uluslararası alanda bankacılık çok hızlı bir değişim içinde. Kalkınma bankacılığı da bu değişime uygun olarak artık klasik kalıplarından sıyrılıyor.

Ülkemizde de, Türkiye Kalkınma Bankası köklü bir yeniden yapılanma sürecinden geçiyor. Uluslararası finans sistemindeki baş döndürücü değişimi adım adım izlerken, kalkınma bankacılığının da sınırlarını aşıyor.

Türkiye Kalkınma Bankası çağdaş bankacılık anlayışıyla, Türkiye'de yatırımcılara, girişimcilere bankacılığın her alanında uluslararası bankacılığın gerektirdiği tüm hizmetleri sunuyor.

Şirketlerin halka açılmalarına, birleşmelerine aracılık ve öncülük ederek sermaye piyasalarının gelişimine katkıda bulunuyor.

Türkiye Kalkınma Bankası hızla değişiyor. Ama bir tek şey değişmiyor, belki de bu amaç hiç değişmeyecek: Türkiye'nin kalkınma heyecanını her alanda ve ülkemizin her yanında desteklemek.

Şimdi batıdan doğuya, kuzeyden güneye ülkenin her yanını, sanayiden turizme bütün sektörleri kalkınma heyecanı sarıyor.

Türkiye Kalkınma Bankası ile bankacılıkta ve Türkiye'de "Kalkınma Çağı" hızla gelişiyor.

**TÜRKİYE
KALKINMA
BANKASI**